

6 KAN PÆDAGOGISK FAGLIGHED
FORMIDLES I FOTOSERIER?

20 BLEBØRN KAN OGSÅ
VÆRE VENNER

44 FORSKNING FOKUSERER
PÅ DE VOKSNE

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

BAKSPEJLET

NY VIDEN OM DAGTILBUD ÅRGANG 2008

'08

Bakspejlet – ny viden om dagtilbud

© 2008 Danmarks Evalueringsinstitut

Redaktion:

Anne Kjær Olsen (ansvarsh.)

Anne Breinhold Olsen

Eva Holdflod Pallesen

Gitte Mølgård Andersen

Kristine Vestergaard Christoffersen

Grafisk design: X2M

Foto: Stilleben, hvor intet andet er nævnt

Tegninger: Børn fra Gøngehuset i Vedbæk

Tryk: Innographic

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:

Danmarks Evalueringsinstitut sætter komma efter Dansk Sprognævn's anbefalinger, dvs. at der som hovedregel ikke sættes komma foran ledsætninger

Bestilles hos: Alle boghandlere

40,- kr. inkl. moms

ISBN: 97-887-7958-446-4

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

BAKSPEJLET

NY VIDEN OM DAGTILBUD ÅRGANG 2008

Indhold

PROJEKTER FRA EVA

Kan pædagogisk faglighed formidles i fotoserier?	6
Man skal turde stille spørgsmål	10
Godt i gang med sprogvurderinger	12
Liv i den pædagogiske læreplan	14
Pædagoger efterlyser flere kompetencer	18

INDBLIK

Tema: Venskaber

Blebørn kan også være venner	20
Sammen går det bedst	24

Tema: Ledelse

Strategi skal der til	26
Dagtilbudsledelse i fremtiden	29
Logikkerne skal hænge sammen	30

Tema: Læringsmiljø

Sagde du situations-didaktik?	32
Barnet viser vejen	34

Tema: Leg

Hvis du er Superman, så er jeg Spider-Man!	38
Forsker: Leg burde være det 7. læreplanstema	41

FORSKNING

Den mest kvalificerede forskning	42
Forskning fokuserer på de voksne	44
Ny forskning viser	46
Værd at læse	48

Velkommen til

Viden om børn fortalt i voksenhøjde. Det er kort fortalt temaet for den publikation som du nu sidder med i hånden. Publikationen formidler viden fra den nyeste forskning, evalueringer og undersøgelser om dagtilbudsområdet. Den henvender sig til dem som det allermost vedrører – nemlig dagtilbuddene selv.

Bag udgivelsen står Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), som er en offentlig institution der arbejder med at formidle viden og understøtte kvalitetsudvikling blandt andet på dagtilbudsområdet.

På de næste sider kan du læse om de undersøgelser og produkter som EVA har udgivet i 2007 og i begyndelsen af 2008.

Desuden byder publikationen på en række artikler der bl.a. baserer sig på interview med forskere. De giver deres perspektiver på fire aktuelle temaer der præger det professionelle liv for dagtilbudsledere i Danmark nu – og i de kommende år.

Bagerst kan den der har lyst til at læse videre, finde en tematisk oversigt over den nyeste og mest læseværdige forskning på dagtilbudsområdet.

Vend siden – og find:

- Smagsprøver på **resultater fra EVA's** egne undersøgelser
- Artikler om temaerne **venskaber, ledelse, læringsmiljø og leg**
- En **forskningsoversigt** – undersøgelser der er værd at læse.

Alle artikler er skrevet af medarbejdere på EVA.

Rigtig god læselyst.

Camilla Wang
Chef for EVA's enhed for dagtilbud for børn

A close-up photograph of two young children. The child on the right is a boy with light skin and blonde hair, looking directly at the camera with a wide-eyed, open-mouthed expression of surprise or excitement. The child on the left is a girl with light skin and brown hair, also looking towards the camera with a similar expression. They are both wearing dark clothing. In the background, another child with blonde hair is partially visible, and there are shelves with various items, suggesting a classroom or playroom setting.

**Kan pædagogisk
faglighed formidles
i fotoserier?**

Med fotodokumentationen har dagtilbuddene taget kravene om dokumentation af det pædagogiske arbejde til sig. Men formidler de mange fotos et tydeligt billede af dagtilbuddenes pædagogiske professionalisme, og understøtter de den faglige udvikling af det pædagogiske arbejde?

AF CAMILLA WANG

Meget dokumentationsarbejde i dagtilbud består af fotos og er lagt an på at præsentere "livets gang i dagtilbuddet" til forældrene. Det er et af resultaterne i den store landsdækkende evaluering af implementeringen af loven om pædagogiske læreplaner som blev offentliggjort i starten af 2008. Evalueringen viser blandt andet at dagtilbuddene har taget de pædagogiske læreplaner til sig, men at der er stor usikkerhed over for opgaven med at dokumentere og evaluere arbejdet med læreplanerne.

Fotos appellerer

Fotos appellerer til os, og hvis det er fotos af vores børn, har de en helt særlig tiltrækningskraft. Det har dagtilbuddene opdaget. Noget tyder på at pædagoger og dagplejere bruger rigtigt meget tid på at producere fotoserier af børnenes liv i daginstitutionen eller dagplejen. Forældrene er vilde med det, og måske netop derfor er pædagoger og dagplejere også vilde med det.

Først og fremmest er fotoene en service til forældrene der gerne vil vide hvad deres barn har oplevet i løbet af dagen. De kan også være anledning til en god snak med barnet om indholdet af billederne. Endelig fortæller fotoene forældrene at der faktisk sker noget i daginstitutionen eller dagplejen. Og det er helt sikkert en ting som langt de fleste af dagens forældre går op i – og

som mange konflikter mellem forældre og daginstitution eller dagpleje drejer sig om: "Sig mig, sker der overhovedet noget her?", "Er det ikke længe siden I har været på tur?", "Hvad med rytmikken?".

En positiv buffer

Der er altså mange gode grunde til at fotos er rykket helt i front som den mest almindelige dokumentationsform: Gennem fotos kan dagtilbuddets personale fortælle om alt det der sker. På den måde fungerer de sikkert fint som dokumentation i forhold til forældrene – som også er dem der har den daglige gang i daginstitutionen eller dagplejen. Fotoene kan måske endda tæn-

"Fotoene kan måske endda tænkes at være en rigtig positiv buffer"

kes at være en rigtig "positiv buffer" i mødet mellem (kritiske) forældre og pædagoger/dagplejere. Jo flere fotos af glade børn på tur eller i gang med forskellige aktiviteter, des bedre et dagtilbud. Eller hvad?

Fotos formidler aktiviteter

Man kan hævde at dokumentation i dagtilbud har to vigtige formål: dels at formidle

Kan pædagogisk faglighed formidles i fotoserier?

- fortsat fra forrige side

rationalerne og kvaliteten i det pædagogiske arbejde til fx forældre og til kommunens forvaltning og politikere, dels at sikre at ledere og pædagoger har et grundlag for selv at udvikle pædagogikken. Hvis dokumentationen skal opfylde de to formål, forudsætter det at den viser og reflekterer sammenhængen mellem målene i det pædagogiske arbejde, dét der rent faktisk sker, og de virkninger det har.

Megen fotodokumentation i dagtilbuddene har ikke den funktion i dag. Den indeholder ingen faglig analyse og refleksion, men er en ren og skær beskrivende formidling af aktiviteter. Der er altså et uudnyttet potentiale i blandt andet fotodokumentation der handler om at transformere den fra blot at vise hvad der foregår, til – med pædagogernes faglige briller – at fortælle hvad der rent faktisk er på færde på billederne under den blotte overflade. På færde i forhold til bestemte mål med det pædagogiske arbejde og i forhold til børnenes interesser, læring og udvikling. Det kan fx ske gennem små tekster med fagligt funderede fortællinger om indholdet af billederne – og om hvilke implikationer det har for det

videre pædagogiske arbejde.

Brug tiden bedre

Det ser ud til at der bruges rigtig meget tid på fotodokumentation af den rent beskrivende slags – og penge til alt det udstyr der skal til (digitalkameraer, printere, blækpatroner, digital billedfremvisning osv.). Tid og penge er en knap ressource i dagtilbuddene, og måske kan begge dele bruges bedre?

Fotodokumentation kan helt sikkert bruges til at udvikle det pædagogiske arbejde og til en kvalificeret formidling til forældre, forvaltning og politikere. Men så skal den kombineres med andre dokumentationsformer, fx små tekster der indeholder faglig refleksion og børnenes egne fortællinger. Det vigtige er at få knyttet den bredt anvendte fotodokumentation sammen med en formidling af de faglige rationaler i det pædagogiske arbejde. Så kan den blive en dokumentationsform der bidrager til en egentlig udvikling af pædagogikken til gavn for børnene – og som kan højne det pædagogiske arbejdes status.

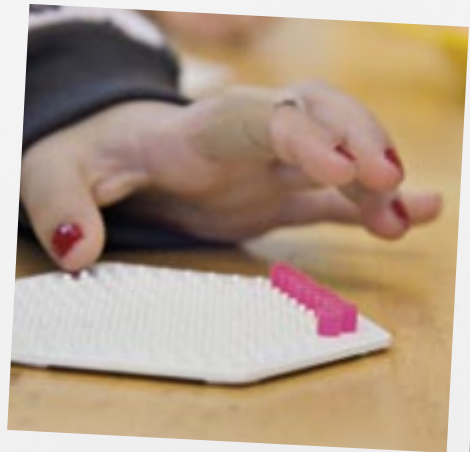
Hvad er forskellen på beskrivende og reflekterende dokumentation?

Beskrivende fotodokumentation:

- En børnehave er på tur i lokalområdet. Pædagogerne tager billeder der viser turens forløb. Det er billeder af børn i buskuret, børn der kigger på svaner ved søen, børn der spiser madpakker, leger på parkens legeplads osv.
- En fotoreportage der viser forældrene at "i dag har vi været ude af huset". Ofte følges fotoene af beskrivende tekst, enten sammen med billederne eller i en dagbog hvor forældrene også kan læse om turen.

Reflekterende fotodokumentation:

- En børnehave er på tur i lokalområdet. Et af de pædagogiske mål med turen er at få børnene til at fungere sammen som gruppe. Pædagogerne tager billeder af situationer hvor børnene viser opmærksomhed over for hinanden, hjælper hinanden, følges ad i en række osv.
- Det er stadig det der sker, der fotograferes, men nu med fokus på at belyse det pædagogiske mål med turen. Der fotograferes med udgangspunkt i et spørgsmål: "Hvordan kan vi se at børnene faktisk fungerer eller er på vej til at fungere som en gruppe?"
- Fotoene bliver til dokumentationen som personalet kan bruge til at diskutere hvordan turen gik i forhold til et bestemt pædagogisk mål, hvor børnene er på vej til eller allerede fungerer godt som gruppe, og hvad der er brug for at arbejde videre med og sætte fokus på fremover.

Man skal turde stille spørgsmål

Man spilder tiden hvis ikke dokumentationsarbejdet i dagtilbuddet tager udgangspunkt i spørgsmål som personalet reelt er motiveret for at finde svaret på. Det viser erfaringerne fra EVA's første år på dagtilbudsområdet.

AF EVA HOLDFLOD PALLESEN

Tvivl kan være at foretrække frem for skråsikkerhed. Især hvis man arbejder med dokumentation og evaluering i dagtilbud, og man gerne vil have at det arbejde man gør, reelt får en betydning for at hverdagen kommer til at fungere bedre. At dokumentere sin praksis er nogle gange ensbetydende med at man skal bevise over for andre at man gør det godt nok. Men hvis dokumentationsøvelsen skal bære frugt, skal der være plads til at erfare at der er noget som man ikke er sikker på, og som man gerne vil vide mere om. Det er nemlig ud af den tvivl at de gode spørgsmål opstår.

En spørgende kultur

At dokumentere og evaluere sin praksis handler altså ikke alene om at lave et skriftligt produkt til en årlig deadline sådan som dagtilbudsloven måske ellers godt kan give indtryk af. Sådan en rapport bliver let meningsløs hvis ikke den bygger oven på en arbejdsform hvor man løbende stiller sig selv spørgsmål som: "Hvorfor gør vi det vi gør?", og "Kommer der egentlig det ud af det som vi tror?". Nysgerrighed, tvivl – eller endda frustration – kan være kilden til det spørgsmål der giver dokumentationsarbejde mening i det enkelte dagtilbud.

Risikoen ved en fin rapport

Hvis forvaltningen eller det enkelte dagtilbud fokuserer entydigt på lovkravet om den årlige evaluering, er risikoen at man får skabt en række procedurer og krav omkring den årlige evaluering, men ikke får set på om dagtilbuddet har en arbejdsform der gør det muligt at søge ny viden og bruge den i hverdagen.

Resultatet bliver let at man får en måned om året hvor en enkelt person, typisk lederen, bruger en masse energi på at skrive frem mod en deadline for den årlige evaluering. Det

bliver måske en fin rapport der er læseværdig, men sandsynligheden for at der bliver en kobling mellem evalueringen og det der sker i hverdagen i dagtilbuddet, er lille.

Kaos i garderoben

At frustration kan være et udgangspunkt for at stille gode spørgsmål, erfarede de i en daginstitution som EVA har besøgt i det forløbne år. Her oplevede de at der tit var kaos i de situationer hvor børnene skulle have tøj på og ud ad døren på én gang. Der var aldrig hænder nok, og det hele virkede stressende på både børn og voksne. Personalet aftalte at lave nogle iagttagelser i de tidsrum hvor der var pres på i garderoben.

Det viste sig at børnene havde behov for meget hjælp fra de voksne – de havde svært ved at overskue det de skulle ude i garderoben: Hvad skulle de have på? I hvilken rækkefølge? Og hvad var det rigtige tøj at vælge i forhold til vejret?

"Hvorfor gør vi det vi gør?"

"Kommer der egentlig det ud af det som vi tror?"

Dokumentationsarbejdet startede med frustration

Imidlertid var et af målene i denne institutions pædagogiske læreplan lige netop at børnene skulle være selvhjulpne. Men iagttagelserne viste at de daglige situationer ikke havde bidraget til det. Sammen med børnene gik personalet nu i gang med at fotografere forskellige beklædningsgenstande. Der blev tegnet billeder af de forskellige

vejrforhold og af hvordan det så ud udendørs på de forskellige årstider, billederne blev sat op i garderoben, og de blev så et omdrejningspunkt for at snakke med børnene om tøj, vejr, årstider osv.

Samtidig kom personalet i denne institution til at diskutere om man kunne koordinere de mange kræfter der blev brugt på "garderobesituationerne", mere optimalt. De fandt fx ud af at det var bedre hvis én voksen altid var til rådighed i garderoben og skabte ro omkring situationen, mens en anden fast tog sig af alt det praktiske der indimellem skulle løses uden for garderoberummet.

Dokumentationsarbejdet startede altså her med en frustration, men det systematiske arbejde med frustrationen endte med at give ny viden om opnåelsen af institutionens læringsmål og om organiseringen af det pædagogiske arbejde.

Evaluerings som arbejdsform

Garderobehistorien er et eksempel på at evaluering er mere og andet end en skriftlig rapport. Det er også en arbejdsform hvor man har vænnet sig til at stille spørgsmål til sin egen praksis og har fundet frem til nogle måder til at skaffe mere viden om de spørgsmål man stiller.

At arbejde på den måde kræver at der i ethvert dagtilbud er plads til at man i hverdagen har en faglig refleksion. Det betyder for det første at der er afsat tid til at tale sammen om den dokumentation man frembringer. At finde den tid kræver nogle gange at man overvejer den måde man organiserer det pædagogiske arbejde: Hvordan er vores møder organiseret? Bruger vi tiden som vi gerne vil? Hvordan er vores dagligdag organiseret? Kan vi have glæde af at fordele nogle funktioner anderledes?

Men det kræver også "rum" i den forstand at kulturen i institutionen tillader at man taler indbyrdes om det der er svært, eller som ikke lykkes som man havde tænkt sig. At man har en evalueringskultur, betyder ikke at man kan bevise at alt hvad man gør, er en succes, men at man er blevet god til sammen at fastholde og bruge erfaringerne med det man gør i sin pædagogiske praksis.

HER KAN DU LÆSE MERE

Artiklerne på denne og foregående side bygger på:

- *Dokumentation i dagtilbud. En interviewundersøgelse blandt institutioner og forvaltninger i fem kommuner.* Danmarks Evalueringsinstitut, 2007.
- *Evaluerings af loven om pædagogiske læreplaner. Slut-evaluering.* NIRAS, AKF, UdviklingsForum og Danmarks Evalueringsinstitut. Velfærdsministeriet, 2008.

Rapporterne kan downloades fra EVA's hjemmeside, www.eva.dk.

Godt i gang med sprog vurderinger

"Hvilket materiale skal vi vælge?", "Hvordan skal vi organisere det?" Det er spørgsmål som mange af landets kommuner stiller sig selv for tiden. De skal i gang med at tilrettelægge og gennemføre sprog vurderinger af treårige. Et hæfte som EVA udgav i slutningen af 2007, ser på fordele og ulemper ved de tre mest oplagte materialer og fremgangsmåder.

AF HELENE BROCHMANN

"Hvilket materiale skal vi vælge?", "Hvordan skal vi organisere det?". Det er spørgsmål som mange af landets kommuner stiller sig selv for tiden. De skal i gang med at tilrettelægge og gennemføre sprog vurderinger af treårige. Et hæfte som EVA har udgivet, ser på fordele og ulemper ved de tre mest oplagte materialer og fremgangsmåder.

Sprog vurderingen kan ikke stå alene

Siden august 2007 har det været lovpligtigt for danske kommuner at tilbyde sprog vurderinger af treårige. Loven siger at kommunen skal have en samlet plan for kommunens sprog indsats, og at forældrene skal inddrages. Men loven siger ikke noget om hvordan vurderingerne konkret skal gennemføres.

I praksis vil det for langt de fleste kommuner være mest nærliggende at vælge et af tre materialer:

"Sprog vurderingsmateriale til 3-årige", "Den Bornholmske Treårsscreening" eller "TRAS". Men hvilket materiale af de tre vil være det mest velegnede? Og hvad skal kommunerne og institutionerne være opmærksomme på når de har valgt materialet? Det var et af hovedtemaerne i hæftet *Sprog vurderinger af 3-årige. Erfaringer og perspektiver* som EVA udgav i slutningen af 2007.

Tre velegnede materialer

EVA's hæfte anbefaler ikke kommunerne at vælge det ene materiale frem for det andet. Alle tre materialer er velegnede, og alle har deres styrker og svagheder som man skal være opmærksom på. Valget afhænger af hvad der vil være rigtigt for den enkelte kommune.

En grundlæggende forskel på materialerne er at de lægger op til forskellige organiseringsformer. Blandt andet skal vurderingerne gennemføres af forskellige faggrupper:

- Sprog vurderingsmateriale til 3-årige har en *pædagog* som nøgleperson. Pædagogen bliver den koordinerende i forhold til at få gennemført og fulgt op på vurderingen af det enkelte barn. Pædagogen skal informere og involvere forældrene og tage kontakt til talehørpædagogen hvis det er nødvendigt.
- TRAS er baseret på at *to pædagoger* – de to der typisk er på barnets stue i børnehaven – sammen observerer barnet i hverdagen og bliver enige om hvordan observationerne skal registreres og vur-

Foto: Hanne Maja Christiansen

Foto: Hanne Maja Christiansen

deres i et vurderingsskema. Forældre og talehørepædagog bliver ikke automatisk involveret.

- Den Bornholmske Treårsscreening har en *talehørepædagog* som nøgleperson. Materialet kan kun benyttes af en faguddannet og er baseret på at talehørepædagogen kommer hjem til det enkelte barn for at gennemføre testen og informere forældrene. Pædagogerne bliver først inddraget efterfølgende når det viser sig at der er behov for det.

Pædagoger på nye opgaver

Meget tyder på at Sprogvurderingsmateriale til 3-årige eller TRAS vil blive valgt i de fleste kommuner, måske begge i kombination. Da begge materialer er baseret på at det er en pædagog og ikke en talehørepædagog der skal vurdere børnene, er der rigtig mange pædagoger der står over for at skulle sætte sig ind i dette nye område. Begge materialer har et solidt håndbogs-materiale der både vejleder i testen/observationen og giver bud på hvordan den pædagogiske opfølgning skal gribes an.

Det kan være en stor opgave på denne måde at skulle arbejde sig ind på et helt nyt felt. Samtidig viser erfaringerne fra de kommuner der har arbejdet med sprogvurderinger på eget initiativ i mange år, at de pædagoger der deltager, får en skærpet

bevidsthed og stærkere faglighed om sprog – noget der i sig selv og meget hurtigt kommer børnene til gode.

Alle skal spille en aktiv rolle

Hæftet peger i øvrigt på det helt centrale at sprogvurderingen ikke kan stå alene. Den skal kun bruges til at afgøre om et barn har brug for ekstra støtte til at få det sproglige op på et alderssvarende niveau, og det afgørende er den sprogstimulering der sættes i værk som opfølgning.

Uanset hvem der har lavet selve sprogvurderingen, er det meget vigtigt at både forældre, pædagoger og talehørepædagoger spiller en aktiv rolle fra starten og ikke mindst i den pædagogiske opfølgning bagefter. De har hver deres kompetencer som skal bringes i spil for at få det bedste resultat for barnet.

HER KAN DU LÆSE MERE

- *Sprogvurderinger af 3-årige. Erfaringer og perspektiver*

Rapporten kan downloades fra EVA's hjemmeside, www.eva.dk.

Liv i den pædagogiske læreplan

“Tegn på læring”, et nyt redskabsmateriale fra EVA, lander i starten af 2008 hos alle daginstitutioner. Materialet skal støtte institutionernes arbejde med den pædagogiske læreplan. Tegn på læring er udviklet på baggrund af samtaler med daginstitutioner og kommuner om hvad netop de kunne have brug for i deres arbejde.

AF PIA VINSTER DYRBY

At postvæsnet får slæbt sig en pukkel til i starten af 2008, er helt sikkert. For ud over den almindelige strøm af breve og informationsmaterialer skal de også levere en stor pakke til alle daginstitutioner over hele landet. I pakken er materialet “Tegn på læring”.

Tegn på læring er et nyt redskabsmateriale som EVA udviklede i 2007 på baggrund af samtaler med daginstitutioner og kommuner om hvad netop de kunne have brug for for at få arbejdet med den pædagogiske læreplan til at glide nemmere. For i øjeblikket er mange daginstitutioner i fuld gang med at tale, tænke og handle i forhold til hvordan man bedst muligt kan gribe det arbejde an på. Hvordan arbejder man fx med mål for børns læring, og hvordan evaluerer man sin praksis? Hvordan kan man i det hele taget gøre læreplanen til en levende del af hverdagen så den ikke bare ender som et dokument i skuffen? De udfordringer skal materialet hjælpe institutionerne med at overkomme.

Når børn giver tegn på læring

Tegn på læring hjælper daginstitutionerne til at sætte mål for og evaluere børnenes læring inden for rammen af den pædagogiske læreplan. Redskabet kan bruges til at opsamle pædagogernes faglige vurderinger af den pædagogiske praksis og den læring der sker hos børnene. Dermed giver det mulighed for at institutionerne kan arbejde systematisk med den pædagogiske læreplan helt fra man planlægger pædagogiske forløb, til man evaluerer dem.

Tegn på læring har fået sit navn fordi det refererer til alle de tegn som børnene viser på at de lærer og udvikler sig i en bestemt retning – det kan være børnenes konkrete handlinger, ord eller kropsudtryk. Tegn på læring er centralt i materialet da tegn er konkrete udtryk for børns læring, og fordi de kan bruges som udgangspunkt for at man kan udvikle sin praksis.

Et konkret arbejdsredskab

Tegn på læring er baseret på at man går igennem to arbejdsprocesser: Først sætter man ord på den læring man gerne vil opnå, siden evaluerer man om læringen har fundet sted.

“Det er spændende at arbejde med at undersøge hvad børnene egentlig får ud af det daglige arbejde. Det er fedt at kunne ændre nogle forløb ved at finde ud af hvad børnene får ud af det – det er jo børnenes feedback.”

Lederen i institutionen Tvillingehuset om at arbejde med at sætte tegn på børns læring.

Materialet indeholder to mapper: én med de konkrete redskaber og én hvor institutionen kan indsætte deres arbejde med at sætte ord på læring og evaluere den. I “redskabsmappen” finder man en række foldere der fx fortæller om det at arbejde med læringsmål, metoder og aktiviteter og tegn på læring, og nogle arbejdsark som man kan udfylde i arbejdet med at sætte ord på læring og eva-

luere læring. Endelig er der en række cases med eksempler og inspiration til hvordan materialet kan bruges.

Sådan kan materialet bruges

Og hvordan er det så man som institution kan anvende materialet? I et tænkt eksempel kunne man forestille sig en børnehave der vælger at have et særligt fokus på venskaber mellem de 4-5-årige inden for de læringsmål der handler om sociale kompetencer. Inden for et forløb på to måneder vil pædagogerne lede efter tegn på at alle børnene danner og udvikler venskaber ved

at se efter om alle har mulighed for at være med i legene, og om alle har en eller flere de kalder en ven.

Pædagogerne ved at der er mange mulige tegn der kan vise dem om børnene danner og udvikler venskaber. De beslutter sig for at det skal være et fælles indsatsområde at sætte mere fokus på de situationer hvor legene fungerer godt, sådan at de kan være med på sidelinjen og hjælpe børnene godt ind og ud af legen. For at skabe et fælles billede af børnenes læring tegner de deres oplevelser af børnegruppen ind i et

læringshjul (som man også finder i mappen). Ud fra hjulet diskuterer de deres egne metoder og aktiviteter og hvordan de bedst understøtter børnegruppen fremover. De skriver deres beslutninger ned på et arbejdsblad. Læringshjulet vil de kigge på igen om et stykke tid for at se om deres fælles billede har ændret sig.

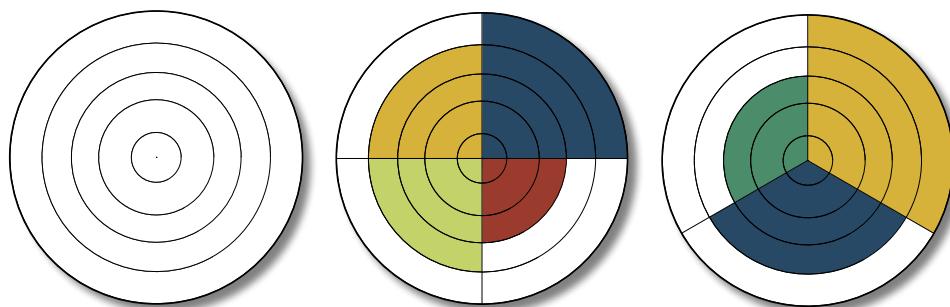
HER KAN DU LÆSE MERE

Du kan læse mere om redskabsmaterialet Tegn på læring på EVA's hjemmeside, www.eva.dk.

Læringshjulet – et eksempel på et redskab i Tegn på læring

Læringshjulet er en måde at tydeliggøre og fastholde læring i en enkel og visuel form. Hjulet bruges som en visuel vurdering af arbejdet med læringsmål. Vurderingen er ikke objektiv, men bygger på den indsamlede dokumentation og pædagogernes faglige vurderinger.

Læringshjulet kan også bruges til at skabe dialog i personalegruppen ved at tale om de forskellige billeder man kan have af børnegruppen og den pædagogiske praksis. Læringshjulet kan bruges sammen med et skriftligt arbejdsblad hvor man kan beskrive vurderingen og udviklingsmuligheder i det pædagogiske arbejde.

Læringshjulet

Hjulet er inddelt i ringe der viser fra mindre grad (inderst) til høj grad (yderst). Det udfyldes ved at indtegne læringsmål som lige store "lagkagestykker" og markere ud fra ringene i hvilken grad læring kommer til udtryk. Succeskriteriet er ikke nødvendigvis at få indtegnet en høj grad af læring for alle læringsmål, men at skabe viden om børns læring og videreudvikling af egen praksis.

Tankerne bag EVA's redskab Tegn på læring

Det skal passe ind i hverdagen: Materialet bygger på få og enkle redskaber for at gøre det nemt at arbejde med i en hverdag hvor der også er meget andet at se til. Fx indeholder materialet to arbejds-papirer der kan bruges i planlægningen af et forløb, og to arbejds-papirer der kan bruges i vurderingen og opsamlingen. Redskaberne kan bruges i både korte og lange forløb og med større eller mindre grad af skriftlighed.

Institutionen kan selv tilpasse materialet: Materialet tager hensyn til at der er mange forskellige måder at arbejde med læreplanstemaerne på. Nogle institutioner foretrækker at arbejde med udgangspunkt i det enkelte læreplanstema, mens andre foretrækker at arbejde med udgangspunkt i hverdagen eller konkrete projekter. Uanset hvilken måde man arbejder på, giver arbejds-papirerne et hurtigt overblik over de læreplanstemaer man har arbejdet med i løbet af året. På den måde kan de konkrete forløb indgå i den årlige evaluering.

Læreplanen omsættes til konkrete forløb: Materialet tager udgangspunkt i det løbende arbejde med at sætte ord på læring og evaluere konkrete forløb. Det

betyder at man vælger noget ud som man gerne vil arbejde med og blive klo-gere på, da man ikke kan evaluere alting hele tiden. Ved at vælge nogle enkelte områder ud som man har særligt fokus på, bliver det muligt at se hvordan man egentlig arbejder på det område. Derfor tager materialet udgangspunkt i konkrete forløb der kan indgå i den årlige evaluering.

Man skal se på konteksten: Selv om blikket umiddelbart er rettet mod børne-ne, handler det også om at rette opmærk-somheden mod hele den pædagogiske praksis. Det er nemlig personalet der til-rettelægger pædagogikken og løbende vurderer det pædagogiske arbejde i for-hold til børnenes trivsel og udvikling. Læ-ring er et resultat af mødet mellem bør-nenes handlinger og omgivelsernes iagttagelser, forventninger og handlinger. Det handler ikke om at vurdere det en-kelte barn eller at afdække et barns egen-skaber og kompetencer, men om at kigge på konteksten og samspillet. Derfor skal man også vurdere mulighederne for læ-ring i relationerne mellem børnene og mellem børn og personale. Derfor er det centralt at kigge på sine egne metoder og aktiviteter og vurdere om de giver mulig-hed for konstruktiv læring.

Pædagoger efterlyser flere kompetencer

Ledere og pædagoger oplever at deres kompetencer ikke slår til i forhold til de krav der stilles til det pædagogiske arbejde i dagtilbud. Det er en af de mest markante iagttagelser fra EVA's undersøgelse af Velfærdsministeriets ansøgningspulje der skal styrke dagtilbudsområdet.

AF FREDERIK KIØRBOE

Femårige Nikolaj har det ikke godt for tiden. Hans kammerater i børnehaven synes ikke at han er sjov at lege med, og ofte ender han med at sidde for selv på legepladsen. Det har Ann-Britt, der er Nikolajs pædagog, godt lagt mærke til. Nikolaj har også i længere tid været træt, og han er tit ked af det når han bliver afleveret, og det bliver kun værre i løbet af dagen. Ann-Britt synes at se flere tegn på at Nikolaj kan være

et udsat barn. Hun vil gerne tale med Nikolajs mor om hans situation, men er usikker på hvordan hun skal gribe det an.

Udviklingsprojekter skal løfte kvaliteten på dagtilbudsområdet

Selvom scenariet med Nikolaj er fiktivt, er det en god illustration af hvilke udfordringer pædagoger oplever i dagtilbuddene i dag. Det viser en kortlægning fra EVA der stiller skarpt på hvilke fællestræk der kendetegner i alt 84 udviklingsprojekter som kommuner og foreninger som organiserer dagtilbud, har fået tildelt midler til inden for Velfærdsministeriets særlige ansøgningspulje til bedre kvalitet i dagtilbud.

Udsatte børn i fokus

Formålet med ansøgningspuljen er at løfte den generelle kvalitet på dagtilbudsområ-

det. Kommunerne og foreningerne har kunnet søge om midler til projekter inden for fire temaer: "Udsatte børn", "Styrket ledelseskompetence", "Kost, ernæring og bevægelse" og "Skov-, natur- og idræts tilbud". De udviklingsprojekter som vil styrke dagtilbuddenes arbejde med udsatte børn, har været særligt prioriteret da pengene blev fordelt fra ansøgningspuljen – over halvdelen af de projekter der har fået midler, handler om udsatte børn.

Pædagogisk personale har behov for kompetenceudvikling

EVA's kortlægning viser at næsten alle projekter sigter mod at opkvalificere de pædagoger der deltager i dem. Projekterne viser at det pædagogiske personale oplever at de har behov for at få kompetenceudvikling i forhold til nye pædagogiske metoder

og indsatser hvis dagtilbuddene skal kunne leve op til de nye krav om at kunne håndtere og gøre en forskel i arbejdet med udsatte børn.

Også pædagogerne selv peger på at de mangler kompetencer. Lektor ved Danmarks Pædagogiske Universitets-skole (DPU) og ph.d. Bente Jensen der har deltaget som ekspert i EVA's evaluering, siger:

"Undersøgelser viser at pædagogerne selv fremhæver et behov for ny viden

og opdaterede kvalifikationer som kan gøre dem i stand til at håndtere nye udfordringer."

Nye opgaver og større ansvar til dagtilbuddene

Undersøgelsen peger også på at de seneste års udvikling på dagtilbudsområdet har betydet at mange af de opgaver som de specialpædagogiske tilbud tidligere varetog, nu skal rummes inden for det normalpædagogiske område og håndteres lokalt i dagtilbuddene. Det er blandt andet indførelsen af de pædagogiske læreplaner i 2004 og dagtilbudsloven fra 2007 der har været med til at sætte skub i udviklingen med større krav til dagtilbuddene.

Bente Jensen, der i mange år har forsket i personalemæssige forhold og arbejdet med udsatte børn på dagtilbudsområdet, mener at kravene til dagtilbuddene med tiden har udviklet sig markant:

"Den pædagogiske kerneopgave har ændret sig radikalt fra at handle om at skulle give børn omsorg og tryghed og være et forebyggende tilbud til nu at skulle bidrage til alle børns læring og kompetenceudvikling og at sætte specifikt fokus på udsatte børn set i dette læringsperspektiv."

Tro på at kvaliteten kan løftes

EVA's kortlægning viser også at der i kommuner og foreninger der organiserer dagtilbud, imidlertid er en tro på at man rent faktisk kan løfte kvaliteten på dagtilbudsområdet, og man er i stand til at honorere de nye krav. De indsatser som iværksættes i udviklingsprojekterne, afspejler således en stor interesse for at afprøve nye pædagogiske metoder i praksis og en vilje til nytænkning i kommuner og dagtilbud i forhold til at udvikle kvaliteten i dagtilbud.

Om Velfærdsministeriets ansøgningspulje til bedre kvalitet i dagtilbud

Velfærdsministeriet har tildelt i alt 190 mio. kroner fordelt på 84 projekter der skal løfte kvaliteten i dagtilbud. Pengene er blevet tildelt kommuner og foreninger der organiserer dagtilbud. Man har kunnet søge midler til projekter inden for fire temaer:

- Udsatte børn (44 projekter)
- Styrket ledelseskompetence (13 projekter)
- Kost, ernæring og bevægelse (16 projekter)
- Skov-, natur- og idrætstilbud (11 projekter).

HER KAN DU LÆSE MERE

Artiklen bygger på rapporten *Tilgange til udviklingen af dagtilbud*, som kan downloades fra EVA's hjemmeside, www.eva.dk. Rapporten er udkommet i 2008 som den første delrapport i et treårigt evalueringsforløb.

Tema: Venskaber

Blebørn kan og

så være venner

Venskaber er en vigtig del af livet. Det er så vigtigt at det kan få konsekvenser for børnenes udvikling hvis de ikke kommer til at indgå i en venskabsrelation. Den norske børneforsker Anne Greve opfordrer til at børns venskaber anerkendes og støttes – også hos de helt små.

AF GITTE MØLGÅRD ANDERSEN

Hvis et barn bliver spurgt om hvad der er det bedste ved at gå i børnehave, lyder svaret ofte: "mine venner" eller "at lege med mine kammerater". Forskellige undersøgelser viser at børnene tillægger relationerne til de andre børn en meget høj værdi, og forskerne er også enige om at venskabsrelationer har meget stor betydning for børnenes generelle trivsel, udvikling og for at få det godt i skolen.

I et venskab træner barnet mange af de sociale kompetencer det skal bruge for at begå sig i relationen til andre. Et venskab er nemlig ikke altid harmoni og idyl, men indeholder også konflikter og oplevelse af illoyalitet og svigt som det er vigtigt at barnet lærer at håndtere. Derfor kan det være et faresignal hvis barnet ikke har venner – et faresignal som forældre og pædagoger bør være opmærksomme på.

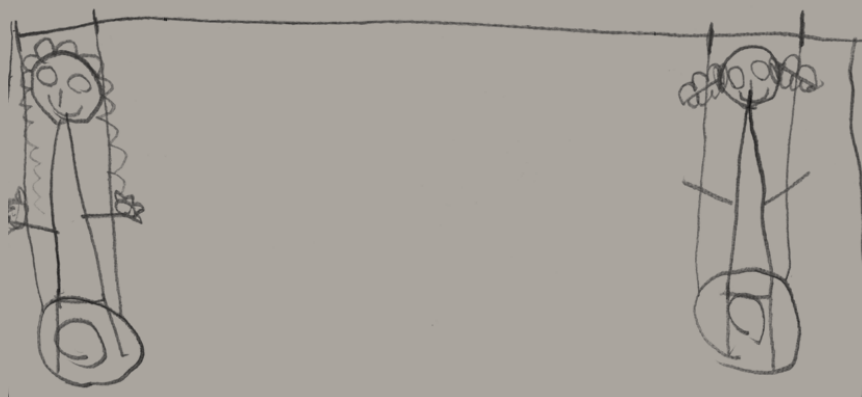
Små børn kan også have venskaber

Det er ikke kun de lidt ældre børn der indgår i venskabsrelationer. De helt små på omkring to år kan også have venner.

Der har ikke tidligere været så meget fokus på eller forskning i venskabsrelationer mellem de helt små børn, og det kan forklares med en generel opfattelse af at børn under tre år ikke indgår i venskabsrelationer.

Den norske børneforsker Anne Greve har i sin ph.d.-afhandling undersøgt opbygningen af og kompleksiteten i to-åriges venskabsrelationer i en norsk vuggestue. Ved at videofilme den måde børnene er sammen på, har hun set mange eksempler på at børnene indgår i flere relationer end man lige skulle tro.

En dreng indgik fx i tætte relationer af forskellig karakter med tre børn. Den ene relation var præget af kropslige aktiviteter, den anden af det at være "farlige sammen", og i den tredje blev relationerne knyttet sammen i en rolleleg. Der har traditionelt været en tilbøjelighed til at vurdere børn ud fra en udviklingspsykologisk optik. Det betyder at andre relationer end rollelegen sædvanligvis ikke er blevet eller bliver anerkendt som nyttige for børnenes udvikling.

- fortsat fra forrige side

Børn må gerne være vilde

Anne Greve har selv arbejdet som pædagog og erkender at hun har været med til at skille vilde børn ad når relationen mellem dem ikke blev anset for andet end at de gejlede hinanden op. Nu vil hun dog gerne slå fast at alle relationer er vigtige:

”Vi skal tænke over hvem barnet kan lide at være sammen med, at have det sjovt sammen med, og ikke tænke over om det i vores øjne er et værdifuldt venskab. Det er kun de personer der indgår i venskabet selv der kan afgøre hvor værdifuldt det er.”

Børn der løber op og ned ad gangen sammen, opfattes evt. ikke som nogen der har noget specielt sammen. Bliver optikken indstillet rigtigt, mener Anne Greve dog at man tydeligt kan se om børnene bare løber for at løbe, eller om det har en betydning hvem det er de løber sammen med.

Brudte venskaber bringer sorg med sig

Et venskab kan blive brudt, og Anne Greve ser det som afgørende for børnenes trivsel at voksne er opmærksomme på de brud der sker mellem børn ved flytning, ved at bedstevennen finder en ny ven osv. Hun oplever at voksne ofte har den holdning at det ikke kan være så slemt for et barn at miste en ven da der jo er andre børn i insti-

tutionen barnet kan blive ven med. Børn kan dog ikke på samme måde som voksne overskue bruddet i et venskab.

”Som voksne kan vi trøste os med at vi kan holde kontakten ved at ringe til hinanden, ved vores viden om at vi ses igen ved en given lejlighed osv. For børn kan det opleves som meget brat at vennen ikke er der mere, og det er svært for barnet at forstå og forberede sig på.”

De voksne har derfor et ansvar for også at tage denne del mere alvorligt og ikke bagatellisere børnenes følelser. Barnets sorg over et brud skal anerkendes da den venskabsrelation som barnet har følt som unikt, ikke bare kan erstattes af en anden. Som eksempel fortæller Anne Greve om en toårig dreng der skiftede børnehave. Trods flotte lokaler, masser af legetøj og søde børn og voksne trivedes drengen ikke. Når hans mor spurgte: ”Hvorfor kan du ikke lide at være der med alle de gode ting der er?”, svarede drengen: ”Men der er ingen dér som hedder Magnus.”

HER KAN DU LÆSE MERE

Vennskap mellom små barn i barnehagen. Af Anne Greve. Det uddannelsesvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo, 2007.

Hvordan kan man hjælpe børn til at få venner?

- Hold øje med om alle børnene har mulighed for at få en ven. Skab rammer hvor børnene kontinuerligt har mulighed for at møde hinanden, og hvor der er flere børn i gruppen på barnets egen alder.
- Hvis der er børn der ikke har en ven, skal I ikke tvinge bestemte børn til at være sammen, men støtte op om situationer hvor børn der evt. kan have noget sammen, får mulighed for at lære hinanden at kende.
- Der skal ikke så meget til. Børn kan selv opbygge noget sammen ved at de får lov at spise mad sammen i et rum for dem selv, eller ved at de går med en voksen for at hente materialer på depotet eller i en butik.
- Tillad jer selv at pleje enkelte børns muligheder for at få en ven.
- Respekter, og støt op om alle de forskellige former for venskabsrelationer der findes mellem børn. Børns venskabsrelationer er mere komplekse end man umiddelbart skulle tro, og de indgår i mange forskellige former for venskaber – fx er nogle børn ”vilde” eller ”farlige” sammen.

„Vi skal tænke over
hvem barnet kan lide
at være sammen med ...
... og ikke tænke over om det
i vores øjne er et værdifuldt venskab.”

Sammen går det bedst

At være en del af fællesskabet med andre børn er meget vigtigt for børns udvikling og generelle velbefindende. Børn der har problemer med fx sprog, motorik eller adfærd, bør derfor i højere grad modtage støtte i børnegruppen og ikke tages ud af fællesskabet fordi det forringer deres udviklingsmuligheder. Det mener børneforsker Charlotte Højholt.

AF GITTE MØLGÅRD ANDERSEN

Børn har brug for hinanden. Ikke kun til at lege med, men også til at støtte sig op ad. Meget af det de bygger videre på i deres udvikling, etablerer de i relationerne til andre børn. Børn går ind i verden med hinan-

den, de opdager hvem de selv er i relationen til andre, og de udvikler forskellige måder at indgå i forskellige sammenhænge. Ved skift, fx fra børnehave til skole, bruger børnene hinanden til fx at finde ud af hvordan man gør det nye sted. Det er børnene selv der skaber de tætte relationer, men nogle gange glemmer vi som voksne at det hele tiden er os der sætter betingelserne for at det kan ske.

Børneforsker Charlotte Højholt har i flere år forsket i børns udvikling og deltagelse. Hun er fortalende for at børns venskabsrelationer tænkes bredt da børnene får bedre udviklingsmuligheder hvis de er i stand til at gå ind og ud af forskellige relationer, og

hvis de er trygge ved hele fællesskabet. Hun understreger at børnene udvikler mange sociale erfaringer af de kontinuerlige relationer.

Pas på med at udskille børn

Netop fordi fællesskabet og relationerne med de andre børn betyder så meget, skal man være opmærksom på de konsekvenser det kan få hvis barnet fjernes fra fællesskabet, som det ofte sker når støtteforanstaltninger med fx talepædagog, fysioterapeut eller psykolog sættes i værk.

“Vi kommer tit til at udskille børn når vi vil hjælpe. Det kan godt være vi får stimuleret børnene på nogle vigtige måder, men hvis

de mister det der ser ud til at betyde så meget for dem, nemlig at indgå i fællesskab med andre børn og udvikle venskaber, så er det rigtig, rigtig ærgerligt.”

Charlotte Højholt mener at man i stedet bør integrere meget specialhjælp i fællesskabet med børnene så man ikke fjerner børnene med særlige behov fra den almindelige børnegruppe. Og at man, hvis det er nødvendigt at arbejde med enkeltbørn, også arbejder med disse børns muligheder og position blandt de andre børn.

Psykologer og pædagoger kan hjælpe hinanden

Der skal også tænkes lidt anderledes i hvordan man hjælper det enkelte barn. Barnets specifikke udvikling, dynamikken i den samlede børnegruppe, samarbejdet med forældrene og pædagogernes arbejdsmetoder er elementer der spiller sammen. Psykologen kan samarbejde med pædagogerne om disse ting. Har pædagogerne fx svært ved at håndtere de problemer et barn har, kan psykologen se på hverdagslivet lidt udefra og hjælpe pædagogerne med at have opmærksomhed på hvordan de påvirker helheden omkring barnet. Samtidig kan pædagogerne bidrage med iagttagelser af barnets samvær med andre børn.

”Generelt har pædagogerne en god viden og stor indsigt i børnenes dagligliv, og den skal de berette om i forhold til de støtteforanstaltninger der sættes i værk. Pædagogerne skal i offensiven og markere den faglighed der knytter sig til dagligliv, venskaber og relationer da det har indflydelse på den støtte barnet skal have,” siger Charlotte Højholt.

Forældrene skal ikke være gæster

Forældre er med til at sætte rammerne for hvordan relationer mellem børn kan udvikles. Børnene har fx flere legeaftaler når forældrene kender hinanden. Derfor er det en god ide hvis pædagogerne skaber rammer hvor forældrene har mulighed for at lære hinanden at kende. Det har betydning at forældrene kan se at deres barns trivsel er afhængig af at børnene har det godt med hinanden i det store fællesskab.

”Hvis forældrene kun henter og bringer børnene til og fra institutionen, har de ikke indblik i det liv der foregår blandt børnene. Det gør det sværere for dem at se nødvendigheden af at bakke op om det brede børnefællesskab,” siger Charlotte Højholt.

Derfor har det også en betydning at pædagogerne fortæller forældrene om dagliglivet. Ved fx at høre om hvem der leger med hvem, hvordan de har det med hinan-

den osv., får forældrene indblik i børnenes liv. Den kontakt til forældrene betyder at forældrene i mindre grad føler sig som gæster i deres barns institution, og de får bedre mulighed for at bakke op om det der foregår.

Er der børn der har vanskeligheder, betyder det rigtig meget for deres integration at der arbejdes med forældregruppen omkring dette. Forældre kan derved se deres ansvar i det og få viden om hvordan de konstruktivt kan bidrage. Alternativt vil forældrene have tilbøjelighed til at skærme deres eget barn fra de vanskelige børn og kræve massive støtteforanstaltninger sat i værk.

HER KAN DU LÆSE MERE

Børnefællesskaber – om de andre børns betydning. Af Charlotte Højholt, Maja Røn Larsen og Anja Hvidtfeldt Stanek, Forlaget Børn & Unge, 2007.

Forældresamarbejde – forskning i fællesskab. Red. Charlotte Højholt, Dansk psykologisk Forlag, 2005.

Strategi skal der til

At tiltrække og fastholde medarbejdere er en af de store udfordringer i dagtilbudsledelse lige nu. En vigtig brik i det spil er "strategisk ledelse", mener Kurt Klaudi Klausen, som forsker i ledelse af offentlige institutioner.

AF EVA HOLDFLOD PALLESEN

Strategi er normalt noget man forbinder med de bonede direktionsgange – så hvad har det med livet i en daginstitution at gøre? En hel del, mener professor ved Syddansk Universitet Kurt Klaudi Klausen, som blandt andet peger på at strategisk ledelse kan være med til at gøre institutionen til en attraktiv arbejdsplads – et sted man gerne vil arbejde. Han har forsket i hvordan ledere på dagtilbuds-, skole- og ældreområdet opfatter deres ledelsesopgave, og har ydet faglig sparring på en ny undersøgelse af organiseringsformer på dagtilbudsområdet.

Strategi – en vej til stærk profil

Den udfordring som mange dagtilbudsledere har helt inde på livet for tiden, er at kunne tiltrække og fastholde kvalificerede medarbejdere. Og det er en af grundene til at det er blevet nødvendigt at kunne bevare og udvikle en stærk profil som institution. Men det stiller nogle krav til lederen der ligger ud over det at køre en sikker daglig drift:

"Det "strategiske arbejde" handler om at man som dagtilbud forsøger at tænke langsigtet over spørgsmål som: Hvorfor er vi her? Hvad er vores opgave – vores mission? Og hvad skal der til for at vi kan løse den opgave? Når lederen sætter sig i

spidsen for de satsninger og prioriteringer der springer ud af sådanne overvejelser, så udøver hun strategisk ledelse," forklarer Kurt Klaudi Klausen.

Få medarbejderne med på en mission

Strategisk ledelse betragter Kurt Klaudi Klausen altså i høj grad som et arbejde der foregår indadtil i personalegruppen, og ikke kun et spørgsmål om lederens samarbejde med forvaltningen eller bestyrelsen.

"Det strategiske arbejde handler om at man som dagtilbud forsøger at tænke langsigtet ..."

Kurt Klaudi Klausen, professor ved Syddansk Universitet

"Et vigtigt element i strategisk ledelse er at arbejde for at medarbejderne føler sig på en mission og kan se at de er del af noget større end dem selv. Det handler om at skabe tro på en vision for institutionen som virker intuitivt rigtig for medarbejderne, og som kan holde på længere sigt," siger Kurt Klaudi Klausen og uddyber:

"At arbejde med institutionens identitet kan være med til at skabe dynamik og sammenhold indadtil. Og det kan styrke fortællingen om institutionen udadtil. Det kan medvirke til at institutionen opfattes som et attraktivt sted at arbejde."

- fortsat fra forrige side

Vi er ikke alene ...

Men at arbejde meningsfuldt med strategisk ledelse indebærer også at man har blik for at den enkelte institutions strategi er en del af noget større. Et dagtilbud er blandt andet en del af den samlede kommunale børnepolitik og en del af et større offentligt projekt der handler om at sikre gode muligheder for læring og udvikling hos børn:

"At arbejde på den måde kræver at man har en anden horisont når man kigger på sin egen institution. Det kræver overblik og udsyn. Det kræver at man kan forstå og acceptere at det man gør i sin egen institution, er en brik i et stort spil," siger han og fortsætter:

"Før forventede man ikke at lederen af en institution tænkte sådan. Hun skulle koncentrere sig om sit eget hus. I dag forventes det at lederne af daginstitutioner og dagplejen har den forståelse for helheden og de prioriteringer den kræver. Fx forventes det at lederne indgår i netværk og se-

minarer på kommunalt plan og bidrager til at formulere politikker og strategier for sektoren som helhed."

Daginstitutionsledere skiller sig ud

Men for nogle daginstitutionsledere kommer netop de forventninger på tværs af det de oplever som deres egentlige opgave, pointerer Kurt Klaudi Klausen og peger på en undersøgelse blandt ledere på dagtilbuds-, skole- og ældreområdet som han gennemførte for tre år siden. Der er en gruppe ledere i dagtilbuddene som først og fremmest betragter sig som faglige ledere, men som også har et ledelsesansvar der omfatter strategiske opgaver.

"I undersøgelsen skilte daginstitutionsledere sig markant ud fra andre ledere i det offentlige på nogle punkter. Blandt andet ønsker de sig i højere grad end andre ledere mere plads til den faglige ledelse. De vil gerne kunne bruge mere tid på arbejdet med at lede hverdagen i dagtilbuddet –

altså på de daglige pædagogiske opgaver og personalets samarbejde om dem."

"Det ser ud til at daginstitutionsledere identificerer sig mindre med den strategiske lederrolle end fx skoleledere gør."

*Kurt Klaudi Klausen,
professor ved Syddansk Universitet*

Kurt Klaudi Klausen konkluderer: "Det ser ud til at daginstitutionsledere identificerer sig mindre med den strategiske lederrolle end fx skoleledere gør. Og det kan skabe frustration når de mødes med forventninger om at de skal bruge en del af deres tid på møder uden for institutionen og på at udforme langsigtede mål og visioner i virksomhedsplaner," pointerer han og uddyber: "Hvis man mest føler sig hjemme i udfor-

dringen omkring den daglige ledelse af det pædagogiske arbejde, kan disse krav skabe en oplevelse af at man konstant bliver forstyrret i sit arbejde som leder.”

At turde og ville

Men hvad skal der til hvis man som leder gerne vil arbejde strategisk og skabe en god og stærk profil for sin institution der kan tiltrække og fastholde kvalificerede medarbejdere?:

”Ud over at have viden og kompetencer inden for det at lede skal man også som

leder ville en forandring og turde lave nogle satsninger. Hvis ikke man som leder vil risikere at stå inde for andre valg end de helt sikre, mister man sit ledelsesrum,” siger Kurt Klaudi Klausen og understreger at det at skabe en organisation med en stærk profil udadtil kræver mod:

”Man skal turde sætte sin lederautoritet på spil for at kunne bevare den.”

HER KAN DU LÆSE MERE

De to undersøgelser der omtales i artiklen, er:

Institutionslederen – en undersøgelse af vilkår for ledelse i kommunale institutioner. Af Kurt Klaudi Klausen og Johannes Michelsen, Lederne, 2004.

”Ledelse af dagtilbud under forandring – en undersøgelse af ledelsesstruktur og lederfaglighed på dagtilbudsområdet”. I: *Væksthus for ledelse* (oktober, 2007).

Dagtilbudsledelse i fremtiden

Hvordan ser fremtiden ud for dagtilbudsledere? Kurt Klaudi Klausen kigger i krystalkuglen med afsæt i en ny undersøgelse om dagtilbudsledelse fra oktober 2007:

”Det vi begynder at se nu, er at der på dagtilbudsområdet opstår forskellige slags lederstillinger som der er knyttet forskellige forventninger til. Landet over er der mange ændringer i gang i kommunernes måde at lede og organisere dagtilbudsområdet på. Den traditionelle struktur med at lade en leder og evt. en souschef stå i spidsen for det enkelte dagtilbud ser ud til at være på vej ud til fordel for mere forskellige lederstillinger på forskellige niveauer.”

”Sådan noget som områdeledelse, distriktsledelse og sammenlagt institutionsledelse skaber nogle nye – og forskellige lederfagligheder. I nogle lederstillinger – de tværgående – vil det strategiske arbejde fylde mere, mens andre – de daglige ledere af dagtilbuddene – vil kunne få mere tid til den faglige dimension i deres arbejde fordi de bliver lettet for nogle af de administrative og strategiske opgaver. Så for nogle ledere ligger der måske fremover en mulighed for at opnå en større overensstemmelse mellem deres egne og andres forventninger til hvad der skal fylde i jobbet.”

Logikkerne skal hænge sammen

Man kan ikke adskille ledelsesprincipper og pædagogiske principper. Med måden man leder de pædagogiske processer på, siger man også altid noget om hvad man vægter i forholdet mellem pædagoger og mellem pædagoger og børn, mener Daniela Cecchin.

AF EVA HOLDFLOD PALLESEN

Vis vejen, og vær et godt eksempel. Sådan lyder opfordringen til daginstitutionslederne fra pædagog og cand.psych. Daniela Cecchin, som mener at ledelse af pædagogisk arbejde skal være eksemplarisk. Daniela Cecchin har fulgt en række udviklings- og forskningsprojekter i daginstitutioner i Italien, og i dag arbejder hun blandt andet med pædagogisk ledelse som konsulent i BUPL. Hun forklarer:

”Der er nogle fællestræk mellem lederens opgave i forhold til medarbejderne og pædagogens opgave i forhold til børnene – og det tror jeg er vigtigt at interessere sig for når man taler om ledelse af pædagogiske processer i institutioner.”

”Pointen er at man ikke kan tåle for stor afstand mellem de logikker der præger de to typer af forhold. Et mål om at pædagogen skal tage udgangspunkt i barnets ressourcer, bliver fx undergravet hvis lederen ikke er i stand til selv at se og bygge på ressourcerne hos de enkelte medarbejdere.”

Inspiration fra Italien

Inspirationen til sin ledelsesforståelse henter Daniela Cecchin i det hun kalder den ”integrerende baggrund”. Det er en tilgang til pædagogik og ledelse som hun har set i forbindelse med de italienske forsknings- og udviklingsprojekter hun har fulgt. Her lægger man vægt på at ledelse tager afsæt i det som den enkelte har at bidrage med, og fokuserer på potentialer og ressourcer, samarbejde om fælles mål og på en veludviklet konflikt-løsningsstrategi:

”I denne forståelse af ledelse bliver lederens udfordring ikke at skabe motivation i personalet, men at bygge videre på den fagprofessionelle motivation der allerede er hos den enkelte medarbejder, og give den retning og perspektiv.”

Her er der netop en parallelitet med det som er pædagogens udfordring i arbejdet med børnene,

påpeger Daniela Cecchin:

”Pædagogen kan ikke uden videre skabe barnets motivation udefra, men hun kan bygge på den motivation barnet allerede har til at udvikle færdigheder og lære om verden, give den retning og nye muligheder at udfolde sig i.”

”Pædagogen kan ikke uden videre skabe barnets motivation udefra ... ”

Forståelsen for pædagogiske processer er derfor ikke bare noget man bruger når man leder de pædagogiske opgaver i hverdagen, mener Daniela Cecchin. Det pædagogiske er nogle briller man må se sin ledelsesopgave igennem – ikke kun i den daglige ledelse, men også når man som leder foretager prioriteringer og arbejder med strategiske, administrative og personalemæssige udfordringer.

Daginstitutionen er ikke bare sig selv

Men hvorfor er det vigtigt lige nu? Hvad er det for udfordringer daginstitutionsledere står med? Daniela Cecchin stopper op et øjeblik inden hun svarer:

”Engang var institutionen det samme som selve huset – børnehaven – dér hvor vi går på arbejde og børnene kommer. I dag er institutioner pæda-

gogiske organisationer. De har fået en lang række opgaver udefra, fx pædagogiske læreplaner, som skal formuleres, omsættes til handling i institutionen, dokumenteres og evalueres.”

Det betyder også at nutidens daginstitutioner mindre end nogensinde bare er ”sig selv”.

Udvikling starter indefra

”Institutionen er et pædagogisk system som ligger inden i et kommunalt system – der igen er omgivet af et større nationalt system,” pointerer Daniela Cecchin, mens hun tegner cirkler i luften der viser daginstitutionen som den mindste cirkel inden i nogle større cirkler.

Hun peger op på væggen bag os hvor cirklerne hænger i et print, mens hun går over til at forklare det hun ser som muligheden for daginstitutionerne lige nu:

”Det vigtige er at udviklingen af dagtilbudsområdet ikke kun starter ”udefra”. Det skal ikke kun være det politisk-administrative sprog der går ind mod daginstitutionerne og bestemmer hvordan de skal tænke om sig selv og det de laver. Det pædagogisk-faglige sprog skal i høj grad gå ud af institutionen og være med til at præge udviklingen i det system som dagtilbuddene er en del af.”

Sagde du situations-didaktik?

"Læringsmiljø skal være frækt og provokerende, og det skal være æstetisk, sansende og byde på noget." Det er budskabet fra småbørnsforskeren Stig Broström. Han mener at en væsentlig del af læringsmiljøet handler om didaktik, og han argumenterer blandt andet for at der skal udvikles en helt særlig didaktik til daginstitutionerne: "Hvis ikke pædagogerne tænker didaktisk, risikerer vi en alt for mekanisk tænkning om læreplanstemaerne."

AF ANNE KJÆR OLSEN

Didaktik er et begreb som ellers traditionelt har været forbeholdt skoleverdenen. Men nu er det tid til at også pædagoger bruger

kræfter på at reflektere over hvordan de sætter mål, gennemfører pædagogisk praksis og evaluerer den. Det mener lektor Stig Broström, som er småbørnsforsker på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (DPU). Han understreger også at didaktiske overvejelser dog kun er én del af det læringsmiljø institutionerne skal udvikle.

Fra udvikling til læring

"Før 2004 var de danske dagtilbud kendetegnet ved en stærk udviklingspsykologisk tænkning. Der var meget opmærksomhed på det gennemsnitlige barns normale udvikling og på at skabe hvad man kunne kalde et udviklingsfremmende miljø i institutionen," siger Stig Broström.

Hans pointe er at det er ved at forandre sig. I dag fokuserer pædagogerne mere på børns læring og på hvordan de bedst kan understøtte den læring. Og selvom ordet "læringsmiljø" endnu ikke har vundet indpas i de danske daginstitutioner, mener forskeren at der er god grund til at have opmærksomhed på det.

Læringsmiljø er mere end indretning

Men hvad er læringsmiljø egentlig for en størrelse? Stig Broström:

"Læringsmiljø er ikke bare at tænke i fysisk og æstetisk indretning af børnehaven. Det er også at overveje sit syn på læring og reflektere over hvordan man matcher sin

forståelse af læring med tilrettelæggelsen af pædagogikken og børnenes læring. Den del handler om didaktiske overvejelser.”

Og det er hér han mener at der ligger noget væsentligt nyt for institutionerne at overveje. At reflektere over institutionens læringsmiljø er nemlig ikke bare at kigge på indretningen af institutionen:

”Hvis man nøjes med den forståelse, så reducerer man læringsmiljø til kun at dreje sig om noget fysisk. Og det er altså ikke hele historien.”

Situationel didaktik, tak!

Broström er ikke i tvivl i sin analyse af indførelsen af de pædagogiske læreplaner i 2004: ”De er udtryk for en forventning til pædagogerne om at tænke didaktisk over deres praksis.”

Han mener dog ikke at pædagogerne uden videre kan eller skal overtage didaktiske tilgange udviklet i relation til skolen.

”Daginstitutionerne har brug for at tænke didaktik på deres egen måde. Og det skal være en didaktisk tilgang som kan bidrage til at skabe helhed for børnene frem for bevidstløst at splitte op i læreplanstemaer. Sådan en findes ikke endnu, men vi forsøger kan være med til at udvikle én.”

Broström kalder det for ”situationel didaktik”, og han uddyber sin forklaring:

”Når pædagoger skal tænke didaktisk over det læringsmiljø de vil skabe i børnehaven, er det væsentligt at de tager afsæt i den konkrete kontekst for institutionen. Pædagogerne skal fagligt og professionelt kunne vurdere: Hvad har denne konkrete gruppe børn, i vores konkrete institution, i det her geografiske område, i denne del af Danmark, i 2008 osv. lige præcis brug for?”

Af samme grund er Broström ikke i tvivl om at det bliver vanskeligt at beskrive den ”situationelle didaktik” én gang for alle. Udfordringen, mener han, bliver at opbygge en didaktisk kompetence hos pædagogerne.

Mekanisk læreplanstænkning

Men hvorfor er det så vigtigt at pædagogerne har denne ”situationelle didaktiske kompetence”?

”Uden didaktikken er der en fare for at man kommer til at tænke alt for mekanisk rundt om læreplanstemaerne. Temaerne skal jo netop ikke opfattes som fag i børnehaven,” siger Broström.

Han er bekymret over eksempler han har set på at der fx i kommunale indsatser ar-

bejdes med læreplanstemaerne og materialerne på en fag-lignende facon. ”Det er ikke meningen,” understreger han.

Er det overhovedet nyt?

Men kunne pædagoger ikke med god ret hævde at det er der ikke noget nyt i – de har altid knyttet pædagogiske overvejelser til indretningen af børnehaverne?

”Ja, det har de. Men det nye er at de skal gøre det systematisk – og de skal reflektere over hvordan deres syn på hvordan børnene lærer bedst, kan udmøntes i en hensigtsmæssig indretning af institutionen. Og her kan et didaktisk blik på praksis være en hjælp”.

HER KAN DU LÆSE MERE

Pædagogik i daginstitutionen med henblik på udvikling af børns handlekompetence. Af Stig Broström, arbejdspapir 10 i HPA-serien, november 2006.

Barnet viser vejen

Ethvert barn har ret til at blive set og opmuntret i sine bestræbelser på at lære og få erfaringer i verden. Det kræver et stærkt fokus på læring – men altid med udgangspunkt i den motivation der ligger hos det enkelte barn. Det er filosofien i New Zealand, hvor EVA har været på studiebesøg i en række daginstitutioner.

AF EVA HOLDFLOD PALLESEN

Egentlig er det et lidt rodet landskab der møder øjet når man træder ind i *Mt Eden Bear Park* og i *Number 1 Kindy*, som er to af de fem børneinstitutioner EVA har besøgt i New Zealands største by, Auckland.

Men når man først går ind i stuerne, træder de anderledes frem. Det der ved første øjesyn lignede rod, fremstår mere som nøje indrettede miljøer. Små kroge omslut-

tet af reoler der tiltrækker sig opmærksomhed og pirrer børnenes nysgerrighed. Forskellige materialer inviterer fingrene frem: stof, ler, træ, søm, sand, sten, papkasser, maling – alt sammen i børnehøjde.

I et hjørne er indrettet en "lyshule" hvor barnet kravler ind i et mørke der brydes af forskellige bevægelige lyspletter. Et musik-hjørne er forsynet med klaver, trommer og andre musikinstrumenter. En høvlebænk har sin egen krog sammen med sav, hammer, søm og træ i forskellige størrelser. Ved siden af bænken er der opstillet bøger om konstruktion, byggeri og arkitektur.

What's next?

I et hjørne for sig selv indbyder en sofa og en række tykke mapper til at sætte sig og læse. Men vi får ikke lov at læse alene længe. Med stor stolthed bliver de forskellige børns mapper hevet ud, og personalet fortæller om hvad de opdagede om lige net-

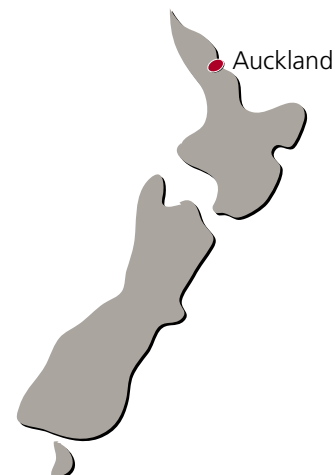

Foto: Eva Holdflod Pallesen

Foto: Camilla Wang

op Mark eller Laura da den her historie blev skrevet: "Her skal I se da han opdagede at han kunne ...".

Det er børnenes *læringshistorier* der bliver lagt foran os – fortællinger som pædagogerne har skrevet ned fra situationer de har oplevet med et enkelt barn eller en gruppe af børn. Historierne er skrevet i et hverdagsprog – sådan som pædagogen kunne have fortalt det mundtligt til en kollega, til en forælder eller til barnet selv. Men til forskel fra den almindelige hverdagsfortælling udgør læringshistorien et fagligt sæt briller som den voksne ser situationen igennem.

Læringshistorien fortæller nemlig ikke kun om hvad der skete, men om den motivation hos barnet og de muligheder for læring

som den voksne har set. Og den ender altid med at pædagogen der skriver, forholder sig til spørgsmålet: *What's next?* Det vil sige: Hvad kunne være den næste udfordring for det her barn? Og hvilke muligheder kan jeg som voksen give barnet for at møde eller tackle den udfordring?

Læringsfokus med udgangspunkt i barnet

Når man går rundt i rummene og hører personalet tale, er man ikke i tvivl om at læring er i fokus. Dog med legepladsen som en gennemgående undtagelse. Her ser det ud til at hensynet til sikkerheden tit vinder over muligheden for fysiske udfordringer. Men det er ikke en stramt planlagt og voksenstyret hverdag man er kommet ind i.

At have et stærkt læringsfokus betyder ikke at man satser på obligatoriske fællesaktiviteter med forudbestemte læringsmål. Det stærke læringsfokus ligger derimod i forpligtelsen til at spotte det enkelte barns interesse og motivation for læring – og have blik for at bringe den videre, at udfordre den og løbende tilbyde hvert enkelt barn en ny sammenhæng at udfolde sin motivation og nysgerrighed i.

De mange materialer, kroge og opstillinger giver god mening her. At se og støtte barnets motivation for læring kræver et fysisk miljø der giver børn mange forskellige muligheder for at udforske. Den voksne er primært den der inspirerer og inviterer, men også den der trækker sig lidt tilbage og iagttager hvilken vej barnet går i sin udforskning.

- fortsat fra forrige side

Skriftsproget er en del af omgivelserne

Vi er kommet op af sofaen igen, og mens vi går rundt, genser vi nu læringshistorierne som en del af de fysiske omgivelser – både ude og inde. Nogle af læringshistorierne er sat op der hvor de er oplevet, ved byggehjørnet eller ude på legepladsen, så børn og voksne sammen kan huske tilbage på dem. I vuggestuen hænger læringshistorierne i gulvhøjde, så børnene i en tidlig alder bliver nysgerrige på teksten og spørger: "Hvad står der? Læs det for mig."

I det hele taget er skriftsproget meget synligt i indretningen – også hos

de helt små vuggestuebørn. Skilte med ord angiver tingenes navn eller en lille historie om det man kan udforske, og de er sat op som en del af udsmykningen. Bøgerne er ikke henviset til en læsekrog, men ligger det sted hvor det de handler om, kan udforskes. Bøger om fisk ligger ved akvariet, bøger om arkitektur ved byggekrogen osv.

Vigtigt at barnet får lov at sætte sit "mærke"

Fra den dag børnene kan holde en tusch i hånden, "skriver" de sig selv ind om morgenen samtidig med at mor og far gør det samme i en protokol. Denne morgen har Wendy –

mens hun sad foran spejlet – lavet en krusedulle der har bredt sig langt ud over den plads der var bestemt for den. Men sådan er de første eksperimenter med skriftsproget, ler Angela mens hun følger os ud af *Number 1 Kindy*. Det vigtige er at barnet får lov at sætte sit "mærke", der langsomt og hen over årene vokser til genkendelige bogstaver.

Dagtilbud i New Zealand

National læreplan. Dagtilbud i New Zealand er forpligtet af en national læreplan der udfolder en række overordnede principper samt formål og målsætninger for dagtilbuddenes arbejde med børnene. Målsætningerne falder inden for overskrifterne: trivsel, tilhørsforhold, bidrag til fællesskabet, kommunikation og udforskning.

Statslig inspektion. Hvert tredje år modtager institutionerne besøg fra den

statslige inspektions- og udviklingsmyndighed ERO (Educational Review Office). Efter besøget udarbejdes en rapport der blandt andet anviser institutionen nogle obligatoriske udviklingsområder. Rapporten er offentligt tilgængelig.

Dokumentation. Institutionerne er forpligtet til at dokumentere den læring der foregår, men kan selv vælge metode. Langt den mest almindelige metode til at dokumentere er *læringshistorier*.

HER KAN DU LÆSE MERE

Læringshistorier og pædagogisk praksis. Af Maria Philipsen, Hans Reitzels Forlag, 2006. Om læringshistorier og dagtilbud i New Zealand.

Carpentry

Houses

Tema: Leg

Hvis du er Superman, så er jeg Spider-Man!

Skal man blive bekymret når børnene hele tiden leger Spider-Man og Superman og andre figurer hentet fra medierne? Overhovedet ikke, mener Carsten Jessen, som forsker i børns leg: "Børn har altid hentet inspiration til leg fra medierne, forskellen er blot at det i dag fylder meget mere end det tidligere har gjort." Carsten Jessens forskning viser at det ikke kun er fordi medierne fylder mere i børnenes liv, men også fordi figurerne er med til at holde liv i legekulturen.

AF ANNE KJÆR OLSEN

Når piger og drenge klæder sig ud som Disney-figurer, leger med Pokémon-kort eller efterligner MGP, holder de liv i legekulturen. Og det er der brug for, mener Carsten Jessen, ph.d., som forsker i leg, legetøj og legekulturens udvikling. Hvorfor henter børnene idéer til leg fra medierne, er det overhovedet sundt for børnene, og hvordan kan man forholde sig fagligt til de legeuniverser og figurer som børnene henter fra medierne? Det er nogle af de spørgsmål Carsten Jessen gennem flere år har forsket i.

Traditionel legekultur

"I gamle dage blev legekulturen båret videre gennem legen i flokken af børn i alle aldre. Gennem legen blev de mindste børn "oplært" i legekulturen af de ældre børn, og regler og lege blev givet videre," fortæller Carsten Jessen. Han påpeger at

på den måde fik de små børn inspirationen til leg foræret af deres ældre søskende og kammerater. I dag ser billedet anderledes ud. Selvfølgelig kan små børn stadig lære af ældre børn, men grundlæggende har vi ændret betingelserne for at det kan finde sted, mener Carsten Jessen.

Dristig indretning af dagtilbud

Samfundet er nemlig meget anderledes indrettet i dag end det var for 50 år siden. I dag går børn i vuggestue, børnehave og sfo hvor de leger med stort set jævnaldrende børn. Og det har stor betydning for børnenes legekultur. En af pointerne fra forskningen i leg er at indretningen af børns liv i dag faktisk betyder at de har brug for inspiration til at komme ind i legekulturen. Den overlevering af legekulturen som børn tidligere fik foræret af de ældre børn i flokken, sker bare ikke naturligt af sig selv.

Hvis du er Superman, så er jeg Spider-Man!

- fortsat fra forrige side

Hvordan forholder man sig fagligt til playware?

Carsten Jessen giver fire råd om hvordan man forholder sig fagligt til børns leg og legetøj:

- Sæt leg på dagsorden – vel at mærke leg for legens egen skyld.
- Læg fordomme om plastic og digitalt legetøj på hylden – og få øje på legen.
- Øv jer i at få øje på den gode leg – se efter om legen virker for børnene.
- Vurder legetøjets kvalitet ud fra om det skaber god leg, og spørg børnene!

“Vi har været dristige i vores indretning af dagtilbud,” siger Carsten Jessen og fortsætter: “På en måde er det udtryk for manglende respekt over for legekulturen når vi fordeler børnene i institutioner med jævnaldrende. Voksne er gode til at have blik for hvad de gør med børnene, men ikke for hvad børnene gør med hinanden.”

Han tilføjer at aldersinddelingen af børn selvfølgelig er sket i den bedste mening og med udgangspunkt i psykologiske analyser af børns udvikling som fx Piagets. Sådan forklarer Carsten Jessen hvorfor børn i dag henter så meget inspiration til leg fra medierne: “De har simpelt hen brug for det for at holde legekulturen i live!”.

“Playware” er kunstigt åndedræt til legekulturen

Carsten Jessen er ansat som forsker på Center for Playware. De har til huse i en lidt anderledes universitetsbygning ved Syddansk Universitet. Bygningen rummer et miks af kontorer og “laboratorier” hvor teknikere arbejder med at udvikle helt nye former for digitalt legetøj som fx “lysende flisespil”. Centrets forskning fokuserer på det de kalder “playware”.

Carsten Jessen forklarer: “Man kan bedst beskrive playware som “legeformler”. Dybest set er det bare et andet ord for alle de figurer og universer fra tv og andre medier som børnene henter ind i deres leg.”

Jessen indrømmer at figurerne er kommercielle, men pointerer at de virker for børnenes leg, og at det er det der tæller:

“Mange går rundt med en romantisk forestilling om at det er usundt for børnene at lege med figurer fra medierne – at børn bliver korrumperet af alt hvad der er kommercielt. Vores forskning peger dog på at børn gennem computerspil og ved at bringe tegnefilms-universer ind i legen kan genskabe noget af den traditionelle legekultur.”

Derfor mener forskeren ikke at der er grund til skepsis over for børnenes leg som Spider-Man, Disney-prinsesser eller brugen af computerspil for den sags skyld. I hans forståelse tilbyder playware nyt liv til den traditionelle legekultur. Samtidig siger han at det er et fænomen vi har kendt i mange år: “Man glemmer vist at selv Tarzan, cowboy og indianere er figurer der engang blev formidlet gennem film. Forskellen på børns leg i dag er at det fylder meget mere.”

Drøm jer ikke tilbage

Skal man ønske sig tilbage til de gamle dage hvor børns leg ikke var påvirket af tv eller computerspil? Carsten Jessen tøver ikke i sin vurdering:

“Nej, vi må indstille os på at samfundet er anderledes indrettet end det var for 50 år siden. Børn har helt andre vilkår at vokse op under i dag, og det giver anderledes betingelser for deres leg og for hvad de leger med. Vi må acceptere at børnene henter inspiration fra figurer og universer fra tv, film og computerspil.”

Drømmen om en verden hvor børn ikke påvirkes af medierne, må opgives, mener Jessen. I stedet må vi se med friske øjne på hvilke muligheder det giver.

HER KAN DU LÆSE MERE

På www.carsten-jessen.dk finder du en række af de artikler Carsten Jessen har udgivet.

Blandt andet “Børnekultur, leg, læring og interaktive medier”. Af Carsten Jessen og Camilla Balslev Nielsen.

“Computere til legepladsen”. Af Carsten Jessen, trykt i tidsskriftet 0-14, nr. 2, 2005.

Forsker:

Leg burde være det 7. læreplanstema

“Leg er blevet et pædagogisk anliggende,” siger Carsten Jessen, forsker ved Center for Playware på Syddansk Universitet. Han mener at det er vigtigt at holde fast i at børn har brug for at lege bare for at lege – uden et voksenstyret fokus på at børnene skal lære noget bestemt med legen.

AF ANNE KJÆR OLSEN

“Selvfølgelig er det vigtigt at have fokus på børnenes sproglige udvikling og på alle mulige andre kompetencer,” siger Carsten Jessen og henviser til dagtilbuddenes arbejde med pædagogiske læreplaner og med at formulere lokale mål for de seks læreplanstemaer.

Samtidig understreger han at børn har brug for at lege uden noget bestemt formål med legen: “Leg er så vigtigt for børn at leg burde være et læreplanstema i sig selv,” opfordrer han.

Et pædagogisk anliggende

At give børn en god ramme for at udfolde deres legekultur – på en ny måde – er en pædagogisk udfordring. Den traditionelle legekultur som blev båret videre i børneflokkene fra de ældre børn til de yngre, findes ikke på samme måde i dag. Og det betyder at det i dag er et pædagogisk an-

liggende, som Carsten Jessen kalder det, at give børnene mulighed for at lege. Derfor mener han at ikke alt hvad børnene laver i institutioner og dagpleje, skal være styret af at de skal lære noget.

“Vi bliver nødt til at tage leg alvorligt og forstå at leg ikke bare er et spørgsmål om at børnene skal lære noget.”

Leg dig til kreativitet

“Børn lærer mens de leger. Spørgsmålet er selvfølgelig hvad de lærer, og ikke mindst hvorfor,” siger Jessen.

Hans eget svar er at børn gennem leg lærer at være kreative og fantasifulde – vel at mærke hvis voksne ikke har tilrettelagt legen for at børnene skulle lære noget bestemt af den. Og det er vigtigt med kreative og fantasifulde mennesker, ikke kun fordi mange mener at det er den type kompetencer Danmark skal leve af. Men især fordi det er vigtigt som mennesker at kunne lege:

“Det er en ubegribelig vigtig kompetence at være en god leger. Tænk hvis man som voksen ikke kunne lege, kunne underholde sig selv og gå op i noget? Derfor er det vigtigt at give børn rum til at lege – bare for at lege.”

Center for Playware

I august 2007 blev Center for Playware indviet på Syddansk Universitet. Centret kombinerer humanistisk og teknologisk forskning i studier af børns leg, robotteknologi og moderne kunstig intelligens.

Formålet er at udvikle legende oplevelser, legetøj og legemiljøer der stimulerer børn og unge til leg. Et centralt fokus i forskningen er hvordan udviklingen i legekulturen afspejler sig i børns måde at lege på og i efterspørgslen på “playware”.

Forskerne på Center for Playware definerer playware som brugen af teknologi til at skabe den slags fritidsaktiviteter som vi normalt kalder leg, fx intelligent hardware og software, der sigter mod at fremkalde leg og legende oplevelser blandt brugerne.

Børneliv før og nu

Det traditionelle børneliv	Det aktuelle børneliv
Yngre børn lærte en mangfoldighed af lege af de ældre børn	Færre kontakter mellem de ældre og yngre børn
Mange bevægelseslege, leg foregik ofte ude	Børn er mere inde, leg flytter ind i boligen
Ofte børn i flok	Færre børn i familierne
Få organiserede aktiviteter	Flere organiserede aktiviteter, mere skole

Figuren er hentet fra artiklen “Børnekultur, leg, læring og interaktive medier” af Carsten Jessen og Camilla Balslev Nielsen, som findes på www.carsten-jessen.dk.

Den mest kvalificerede forskning

På side 48 finder du en liste over den mest kvalificerede forskning i området for 0-6-årige børn. Den er udformet af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (Clearinghouse), der har kortlagt og vurderet 53 forskningsprojekter fra Danmark, Norge og Sverige som alle blev udgivet i 2006.

AF KRISTINE VESTERGAARD CHRISTOFFERSEN

Hvordan er det gjort?

En såkaldt reviewgruppe med fem nordiske forskere har vurderet de 53 forskningsprojekter ud fra nøje udvalgte kriterier for god forskningspraksis. Til hver enkelt udgivelse har reviewgruppen blandt andet skullet vurdere hvor godt der blev gjort rede for den metode der blev brugt i forskningsudgivelsen, og for hvor pålidelige resultaterne var. Alt i alt giver kortlægningen et samlet og systematisk billede af hvilken forskning der findes på området, og hvilke udgivelser der er de mest troværdige.

Sortering af forskningen

Reviewgruppen har også sorteret forskningsprojekterne i fire overordnede temaer:

- Leg, læring, omsorg og læreplaner
- Udsathed, sociale forskelle og in-/eksklusion
- Pædagoger – profession, fagidentitet og uddannelse/kompetenceudvikling
- Forældre og daginstitutionen.

Kodning – hvad betyder det?

Mens forskerne i reviewgruppen har læst forskningsudgivelserne igennem, har de holdt øje med hvad der tages op i den enkelte undersøgelse. Er det børnene der kigges på, er det forældre – eller begge? Handler undersøgelsen om fysisk miljø eller om relationer og kommunikation? En del af det systematiske overblik over al den forskning der findes på 0-6-års-området, kommer af alle disse spørgsmål som besvares for hver enkelt undersøgelse. Til sidst – når de mange spørgsmål er besvaret for alle undersøgelser – kan der laves statistik over hvor mange undersøgelser der kigger på børnene, og hvor mange på forældrene.

Reviewgruppen

Gruppen af forskere som har kortlagt og vurderet forskningen, består af:

- **Professor Jan Kampmann**, Roskilde Universitetscenter (RUC), formand for gruppen
- **Lektor Bente Jensen**, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (DPU)
- **Forskningschef Niels Ploug**, Socialforskningsinstituttet (SFI)
- **Professor Inge Johansson**, Stockholms universitet
- **Professor Thomas Moser**, Høgskolen i Vestfold, Oslo.

HER KAN DU LÆSE MERE

Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2006 i institutioner for de 0-6 årige (førsolen). Af Jan Kampmann mfl. (2008), Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole (DPU).

Rapporten kan downloades fra EVA's hjemmeside, www.eva.dk. I forskningskortlægningen kan du læse mere om hvordan der er søgt på udgivelser, og hvordan de er sorteret og vurderet. Du kan også finde tal og tabeller der viser hvordan forskningen fra 2006 fordeler sig i temaer, områder og forskningsmetoder.

Forskning fokuserer på de voksne

Størstedelen af forskningen i 0-6-årsområdet handler om det pædagogiske personale, mens der er meget mindre fokus på børnene selv. Det viser en oversigt fra Clearinghouse over den mest betydningsfulde forskning i børn der blev udgivet i 2006. Oversigten fremhæver en række interessante pointer fra forskningen og peger på hvilke forskningsområder der er mindre belyste – fx de politiske og sociale rammer omkring dagtilbuddene.

AF EVA HOLDFLOD PALLESEN

Hvad siger forskningen i 0-6-årsområdet? Det var spørgsmålet som en reviewgruppe med fem forskere – i regi af Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning – skulle svare på ved at kortlægge og vurdere 53 forskningsudgivelser som udkom i 2006. Ét meget iøjnefaldende svar er at det er personalet, i højere grad end børnene, der er i fokus.

I forskningskortlægningen er en nordisk forskergruppe med fem førende forskere gået igennem al forskning udgivet i 2006 i

Danmark, Sverige og Norge. Formålet var at identificere god og læseværdig forskning og afdække hvilke mønstre der tegner sig på tværs af den forskning der er lavet. Forskerne har både set på de indholdsmæssige pointer på tværs af undersøgelserne og mere metodiske pointer.

Kortlægningen fortæller ikke kun om den aktuelle forsknings fokusområder, men den beskriver, analyserer og vurderer også forskningen. Det gør det muligt at få et mere gennemskueligt kendskab til den forskningsmæssige viden der er om de

0-6-årige børn, og de institutioner der tager sig af dem.

Mere fokus på personale end på børn

Et meget iøjnefaldende resultat af kortlægningen er at ud af de 53 udgivelser handler 39 om personalet i daginstitutionerne. Imens fokuserer kun 3 udgivelser udelukkende på børn. På tredjepladsen kommer forældrene – dem er der 11 undersøgelser der kigger på.

En anden pointe er at de helt små børn, altså de 0-3-årige, fylder meget lidt i de udgivelser der er kommet ud i 2006. Kun 5 undersøgelser ud af 21 retter sig udelukkende mod børn under tre år, mens 11 ud af de 21 undersøgelser drejer sig om børn på 0-6 år.

Forskningen ser ikke på sammenhængen mellem hverdag og politik

Kortlægningen viser også at forskningen på daginstitutionsområdet sjældent strækker sig ud over at se på de institutionelle rammer. Mindre belyst er forbindelsen mellem det konkrete hverdagsliv og så de politiske, økonomiske, kulturelle og sociale rammer som dette hverdagsliv udfolder sig inden for.

Blandt andet er der ikke et særlig stort fokus på forbindelsen mellem lovgivningen og praksis. Dét selvom 18 af de 39 forskningsprojekter der kigger på personale, handler om pædagogernes faglighed, profession og videreuddannelse, hvilket ellers er emner som er tæt relateret til politik, kultur og økonomi. Reviewgruppen opfordrer til at forskningen fokuserer på sammenhængene mellem dagtilbudslivet og de rammer som det udfolder sig inden for.

Forskning på vej mod større fokus på dagtilbuddenes samfundsmæssige rolle

Forskergruppen konkluderer at der ikke er noget overvældende stort fokus på inklusion og eksklusion i de 53 forskningsudgivelser. Samtidig påpeger forskerne dog at deres gennemgang af udgivelserne giver anledning til at tro at forskningen er på vej til at sætte mere fokus på daginstitutionernes rolle som samfundsinstitutioner der potentielt kan gøre en forskel for udsatte børn. De har blandt andet iagttaget at forskningen også fokuserer på såkaldte interventioner der virker, hvorfor de virker, og på hvilke betydninger de forskellige tilgange til udsatte børn har.

Kvalitative metoder er fremherskende

Hvad viser kortlægningen så om den måde forskerne er gået til værks på i deres undersøgelser? Hvilke metoder og fremgangsmåder har de brugt? Forskningskortlægningen viser at forskningen typisk bygger på kvalitative metoder (fx observationer) og i mindre omfang på kvantitative metoder (fx spørgeskemaundersøgelser).

De kvantitative studier der findes, fremstiller typisk hvordan besvarelser på spørgeskemaer fordeler sig på en række svarmuligheder. Derimod er der meget lidt fokus på at bruge statistiske analyser til at afdekke årsagssammenhænge.

Ny forskning viser ...

AF CAMILLA WANG

En verden af viden

Om nogle år vil alle der arbejder med børn i dagtilbud, have adgang til en verden af forskningsviden der kan oplyse, inspirere og kvalificere det arbejde der foregår på området. Det sker via et initiativ som EVA har taget, og som skal udvikles i de kommende år.

Der forskes i børns liv i dagtilbud i mange forskellige forskningsmiljøer i Danmark, og en stor del af forskningsresultaterne formidles i dag på konferencer, i artikler, bøger osv. Men intet sted er der et samlet overblik over eller en samlet indgang til al den forskning der findes. Og ingen steder kan man finde oplysninger om hvorvidt den forskning man får fat i, faktisk står til troende – om den er af høj forskningsmæssig kvalitet. Med til det billede hører også at det kan være svært at sætte lid til forskning når der den ene dag fortælles at forskningen siger det ene, og den næste dag noget helt andet, måske ligefrem noget helt modsat. Lige så vel som forskning kan oplyse, kan den altså også forvirre.

Men det vil EVA nu lave om på. Ikke bare når det gælder dansk forskning, men også den forskning der laves om dagtilbudsområdet i Norge og Sverige.

En indgang til forskningen

EVA's initiativ er at skabe en database som er åben for alle og let at gå til når man er på jagt efter viden. Databasen vil blive opdateret årligt med de seneste forskningspublikationer efter at de er blevet sorteret efter emne, og deres

kvalitet er blevet vurderet. Det betyder at det bliver lettere at finde publikationer inden for det emne man interesserer sig for. Men samtidig kan man være sikker på at det man finder, er værd at bruge tid på at sætte sig ind i. Databasen vil også være nyttig for fremtidige forskningsinitiativer og -prioriteringer. Det vil blive mere synligt hvor der er huller i forskningen, hvor der er behov for nye tilgange og metoder og for mere samlede indsatser.

Det ambitiøse sigte er at gøre den skandinaviske forskning om dagtilbud mere tilgængelig og lettere at bruge for praktikere, politikere og forskere ved at samle den ét sted. Det skal give et godt grundlag for at skabe bæredygtig udvikling på området og bidrage til at alle dagtilbud bliver de bedst mulige miljøer at være i for alle børn.

Mere sikre forskningsresultater

Som en del af initiativet er det også ambitionen at gøre forskningsresultaterne mere sikre ved så at sige at lægge dem sammen, dvs. lave såkaldte forskningssynteser. For at kunne gøre det er man nødt til at have overblik over hvilke forskningsstudier der beskæftiger sig med de samme spørgsmål, problemstillinger og temaer. Dernæst skal man være sikker på at de resultater man lægger sammen, er lødige og af god kvalitet.

Efterhånden som databasen udvikles, er det muligt at søge svar på specifikke spørgsmål som fx hvad forskningen siger om hvad der gør en forskel for udsatte børn, virkningsfulde måder at arbejde med kost og bevægelse,

god ledelsespraksis osv., osv. – og få svar på dem. Hvis der vel at mærke findes forskning der beskæftiger sig med det pågældende spørgsmål. Svarene der findes på denne måde, er langt mere solide end svar der gives i blot et enkelt forskningsstudium.

“Evidens” på vej til dagtilbud

Initiativet skriver sig dermed ind i den “evidens-bevægelse” som man ser tage fart lige nu. Begrebet “evidens” dækker over at man stræber efter at finde frem til sikker, ligefrem uomtvistelig viden, fx om hvad der virker, og hvorfor. En af vejene mod mere sikker viden går over at skabe overblik over og samle eksisterende forskning. Denne form for viden bliver mere og mere efterspurgt inden for både praksis og politikudvikling på de store velfærdsområder. Evidenstanken har sit udspring i det medicinske område, men er efterhånden ved at vinde indpas på det sociale område, som umiddelbart er noget mere sammenligneligt med dagtilbudsområdet. På uddannelsesområdet – og altså nu på dagtilbudsområdet – er evidenstanken til gengæld kun i sin spæde, spæde opstart.

Hvad så med praksiserfaringer?

Er det så kun evidens og forskningsbaseret viden der dur når man skal handle og løse udfordringer i den pædagogiske praksis? Nej, det siger sig selv at der er mange flere relevante og påtrængende spørgsmål i pædagogisk praksis end forskningen kan svare på. Forskningen kan med an-

dre ord ikke stå alene. Der findes heldigvis masser af sund fornuft, erfaringsbaseret viden, viden fra lokale evalueringsprocesser osv. som udgør vigtige fundamenter for det pædagogiske arbejde. Tanken er at de to vidensformer hver især har deres styrker og berettigelse, men at der er uudnyttede potentialer i en tættere samtale de to imellem.

Både praksis og forskning kan have glæde af en større gensidig inspiration i forhold til udviklingen af dagtilbudsområdet. Forskningen kan styrke og kvalificere den erfaringsbaserede viden og praksis, og praksis kan dels rejse de vigtige spørgsmål som forskningen bør tage op, dels bidrage med vigtige perspektiver til den forskningsbaserede viden. Her kan også pædagogernes grund- og efteruddannelse spille en vigtig rolle så vi på sigt kan få en rigtig spændende udvikling i feltet praksis, uddannelse og forskning på det pædagogiske område.

Værd at læse

Hvis du har lyst til at læse mere, er her en oversigt over den mest læseværdige forskningslitteratur på dagtilbudsområdet som blev udgivet i 2006. Udgivelserne er opdelt i temaerne:

- Leg, læring, omsorg og læreplaner
- Udsathed, sociale forskelle, in-/eksklusion
- Pædagoger – profession, fagidentitet, uddannelse/kompetenceudvikling
- Forældre og daginstitutionen
- Andet.

Leg, læring, omsorg og læreplaner
Alle teksterne nedenfor er udgivet i 2006.

Björk-Willén, Polly: *Lära och leka med flera språk. Socialt samspel i flerspråkig förskola*. Linköping, Tema Barn, Linköpings universitet.

Brodin, Jane; Lindstrand, Peg: *Inclusion of Children in Outdoor Education. Learning in Motion*. Report I. Stockholm, Lärarhögskolan.

Gjems, L.: *Hva lærer barn når de forteller? En studie av barns læringsprosesser gjennom narrativ praksis*. Oslo, Universitetet i Oslo, Det utdanningsvitenskapelige fakultet.

Heikkilä, Mia: *Kommunikativa resurser för lärande. Barns gester, blickar och tal i tre skolmiljöer*. Uppsala, Uppsala universitet.

Helgesen, Mai Brit: *Mobbing i barnehagen. En studie av mobbing som strategisk maktutøvelse blant førskolebarn*. Finnmark, Høgskolen i Finnmark, Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag.

Jansen, Turid Thorsby; Tholin Kristin Rydjord: *Se lyset sammen er bra! Hvordan kan et etter- og videreutdanningsprogram bidra til at førskolelærer bedre ser, hører og forstår barn?* Tønsberg, Høgskolen i Vestfold, Avdeling for lærerutdanning.

Johansson, Eva; Pramling Samuelsson, Ingrid: *Lek och läroplan. Möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Lindgren, Anne-Li: *Från små människor till lärande individer. Föreställningar om barn och barndom i förskoleprogram 1970-2000*. Lund, Arkiv.

Lissau, I.; Hesse, U.; Juhl, M.; Davidsen, M.: *Mad og fysisk aktivitet i børnehaver, skoler og fritidshjem/skolefritidsordninger*. København, Statens Institut for Folkesundhed.

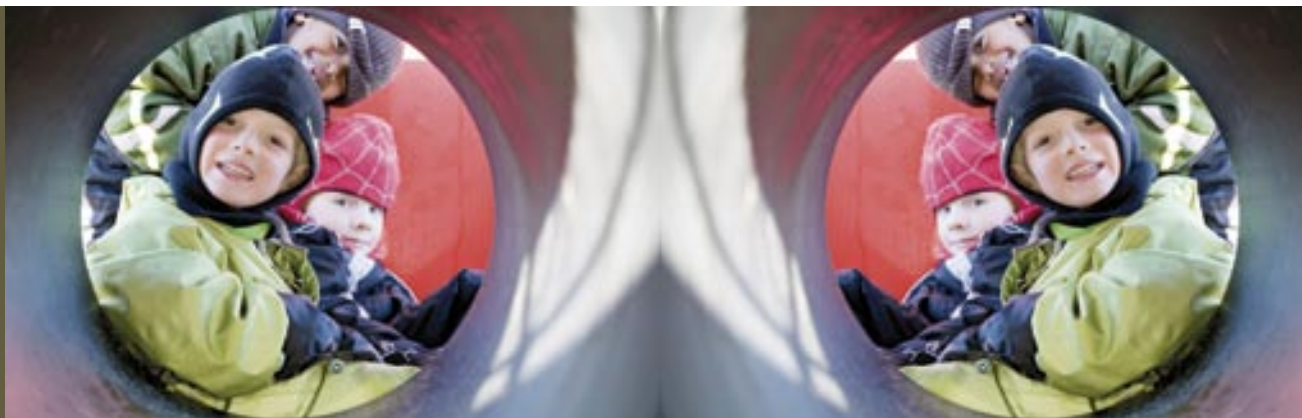
Lutz, Kristian: *Konstruktionen av det avvikande förskolebarnet. En kritisk fallstudie angående utvecklingsbedömningar av yngre barn*. Malmö, Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Pajuluoma, Viktoria; Sporrang, Therese: *Kritisk granskning av förändringsarbetet inom Norrmalms kommunala förskolor. En intervjustudie med förskolepedagoger om förändringsarbetet till Reggio Emilia-inspirerad förskola*. Stockholm, Lärarhögskolan.

Rosenqvist, Mia Maria: *Lek och skolämnen i en ny lärarroll. Temaarbete med 3-9-åringar. En aktionsforskningsstudie*. Stockholm, Norstedts Akademiska Förlag.

Simonsson, Maria: *Pedagogers möte med bilderböcker i förskolan*. Linköping, Linköpings universitet.

Sloth, M.; NIRAS Konsulenterne A/S; Danmarks Evalueringsinstitut; UdviklingsForum I/S; Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut: *Evaluering af loven om pædagogiske læreplaner*. København, Ministeriet for Familie- og Forbrugeranliggender.

Svedin, Eva: *"Jag är också doktor, ju". En studie i lek och samspel mellan förskolebarn med och utan funktionshinder.* Stockholm, Lärarhögskolan.

Thorell, Sofia: *"Läsandets cirkel" i förskolan. En studie av läsmiljön utifrån Aidan Chambers litteraturpedagogiska idéer* [*'The Reading Circle' in Pre-school: A Study Based on Aidan Chambers' Model Regarding Reading Environment*]. Borås, Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/ Biblioteks- och informationsvetenskap.

Thulin, Susanne: *Vad händer med lärandets objekt? En studie av hur lärare och barn i förskolan kommunicerar naturvetenskapliga fenomen.* Växjö, Växjö University Press.

Wetso, Gun-Marie: *Lekprocessen – specialpedagogisk intervention i (för)skola. När aktivt handlande stimulerar lärande, social integration och reducerar utslagning.* Stockholm, HLS förlag.

Winther-Lindqvist, D.A.: *Skal vi lege? Leg, identitet og fællesskaber i børnehaven.* København, Frydenlund.

Ødegaard, Elin Eriksen: *Kaptein Andreas og hans mannskap – drøfting av forskningsdata om en gutts stemme og hans innflytelse på barnehagens innhold.* Barn. Bergen, Høgskolen i Bergen, Avdeling for lærerutdanning, Pedagogikkseksjonen.

Udsathed, sociale forskelle, in-/eksklusion

Alle teksterne nedenfor er udgivet i 2006.

Björk-Willén, Polly: *Lära och leka med flera språk. Socialt samspel i flerspråkig förskola.* Linköping, Tema Barn, Linköpings universitet.

Brodin, Jane; Lindstrand, Peg: *Inclusion of Children in Outdoor Education. Learning in Motion.* Report I. Stockholm, Lärarhögskolan.

Helgesen, Mai Brit: *Mobbing i barnehagen. En studie av mobbing som strategisk maktutøvelse blant førskolebarn.* Finnmark, Høgskolen i Finnmark, Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag.

Jespersen, C.; Socialforskningsinstituttet: *Socialt udsatte børn i dagtilbud.* København, Socialforskningsinstituttet.

Lunneblad, Johannes: *Förskolan och mångfalden. En etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område.* Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Lutz, Kristian: *Konstruktionen av det avvikande förskolebarnet. En kritisk fallstudie angående utvecklingsbedömningar av yngre barn.* Malmö, Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Svedin, Eva: *"Jag är också doktor, ju". En studie i lek och samspel mellan förskolebarn med och utan funktionshinder.* Stockholm, Lärarhögskolan.

Tireli, Ü.: *Pædagogik og etnicitet – Dialogisk pædagogik i et multietnisk samfund.* København, Akademisk Forlag.

Wetso, Gun-Marie: *Lekprocessen – specialpedagogisk intervention i (för)skola. När aktivt handlande stimulerar lärande, social integration och reducerar utslagning.* Stockholm, HLS förlag.

Pædagoger – profession, fagidentitet, uddannelse/kompetenceudvikling

Alle teksterne nedenfor er udgivet i 2006.

Berntsson, Paula: *Lärarförbundet, förskollärare och statushöjande strategier. Ett könsperspektiv på professionalisering*. Göteborg, Department of Sociology, Göteborgs universitet.

Björk-Willén, Polly: *Lära och leka med flera språk. Socialt samspel i flerspråkig förskola*. Linköping, Tema Barn, Linköpings universitet.

Brus, A.: *Tagfat nu. En rapport om idrætsbørnehaver og børnehavedræt*.

Børresen, M.B; Haug, H.: *Personalsamarbeid i barnehagen med vekt på kommunikasjon. Rapport fra et utviklingsprosjekt i Borgen barnehage*. Hedmark, Høgskolen i Hedmark.

Bågøe Nielsen, S.: *Mænd og daginstitutionsarbejdets modernisering*. Roskilde, RUC.

Gannerud, Eva; Rönnerman, Karin: *Innehåll och innebörd i lärares arbete i förskola och skola*. Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Gjems, L.: *Hva lærer barn når de forteller? En studie av barns læringsprosesser gjennom narrativ praksis*. Oslo, Universitetet i Oslo, Det utdanningsvitenskapelige fakultet.

Gulbrandsen, Åse; Moser, Thomas; Pettersvold, Mari; Vintervold, Anne Lene: *Det var en gang et sykehus eller Kommer det an på størrelsen? Evaluering av oppstarten av barnehagen Sophies Hage*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Gundelach, S.; Sørensen, A.-S.: *Evaluering af modulordninger i Fredericia Kommune*. Fredericia, UdviklingsForum, Fredericia Kommune.

Helgesen, Mai Brit: *Mobbing i barnehagen. En studie av mobbing som strategisk maktutøvelse blant førskolebarn*. Finnmark, Høgskolen i Finnmark, Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag.

Johansson, Eva; Pramling Samuelsson, Ingrid: *Lek och läroplan. Möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Kousholt, D.: *Familieliv fra et børneperspektiv. Fællesskaber i børns liv*. Roskilde, RUC.

Lissau, I.; Hesse, U.; Juhl, M.; Davidsen, M.: *Mad og fysisk aktivitet i børnehaver, skoler og fritidshjem/skolefritidsordninger*. København, Statens Institut for Folkesundhed.

Lunneblad, Johannes: *Förskolan och mångfalden. En etnografisk studie på en förskola i ett multietniskt område*. Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis.

Lutz, Kristian: *Konstruktionen av det avvikande førskolebarnet. En kritisk fallstudie angående utvecklingsbedømminger av yngre barn*. Malmö, Malmö högskola, Lärarutbildningen.

Moser, Thomas; Pettersvold, Mari; Jansen, Turid Thorsby: *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren – kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 1 – Dialogmøter mellom fylkesmenn og regionale høyskoler om kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Moser, Thomas; Pettersvold, Mari; Jansen, Turid Thorsby; Dudas, Bettina: *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren – kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 2 – Styreres (og daglige lederes) vurderinger av kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Moser, Thomas; Pettersvold, Mari; Jansen, Turid Thorsby; Aanderaa, Berit: *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren – kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 3 – Vurderinger av kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning blant kommunale barnehageansvarlige*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Moser, Thomas; Pettersvold, Mari; Nesset, Grete: *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren – kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 4 – Betraktninger om kompetanseutvikling, etter- og videreutdanning blant nøkkelpersoner som arbeider for og med barnehager*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Moser, Thomas; Pettersvold, Mari; Jansen, Turid Thorsby; Dudas, Bettina: *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren – kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 5 – perspektiver på kompetanse og kompetanseutvikling i og utenfor barnehagesektoren*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Moser, Thomas; Jansen, Turid Thorsby; Pettersvold, Mari; Aanderaa, Berit: *Etter- og videreutdanning i barnehagesektoren – kartlegging av tilbud og etterspørsel. Delrapport 6 – Oppsummering og anbefalinger*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Nørregård-Nielsen, E.: *Pædagoger i skyggen – om børnehavepædagogers kamp for faglig anerkendelse*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.

Pajuluoma, Viktoria; Sporrang, Therese: *Kritisk granskning av förändringsarbetet inom Norrmalms kommunala förskolor. En intervjustudie med förskolepedagoger om förändringsarbetet till Reggio Emilia-inspirerad förskola*. Stockholm: Lärarhögskolan.

Reinhold, C.; Kirkeby, I. M.: *Indbygget hygiejne i dagplejen. Et forprojekt*. København, Sundhedsstyrelsen.

Rosenqvist, Mia Maria: *Lek och skolämnen i en ny lärarroll. Temaarbete med 3-9-åringar. En aktionsforskningsstudie*. Stockholm, Norstedts akademiska förlag.

Simonsson, Maria: *Pedagogers möte med bilderböcker i förskolan*. Linköping, Linköpings universitet.

Sivertsen, Kirsten: *Fremming av dokumentasjon, vurdering og refleksjon i barnehagen*. Tromsø, Høgskolen i Tromsø, Avdeling for lærerutdanning.

Skolverket: *Öppen förskolas utveckling. En studie av perioden 1980-2005*. Stockholm, Skolverket.

Svedin, Eva: *"Jag är också doktor, ju". En studie i lek och samspel mellan förskolebarn med och utan funktionshinder*. Stockholm, Lärarhögskolan.

Thorell, Sofia: *"Läsandets cirkel" i förskolan. En studie av läsmiljön utifrån Aidan Chambers litteraturpedagogiska idéer [The Reading Circle in Pre-school: A Study Based on Aidan Chambers' Model Regarding Reading Environment]*. Borås, Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/ Biblioteks- och informationsvetenskap.

Thulin, Susanne: *Vad händer med lärandets objekt? En studie av hur lärare och barn i förskolan kommunicerar naturvetenskapliga fenomen*. Växjö, Växjö University Press.

Tireli, Ü.: *Pædagogik og etnicitet – Dialogisk pædagogik i et multietnisk samfund*. København, Akademisk Forlag.

Wetso, Gun-Marie: *Lekprocessen – specialpedagogisk intervention i (för)skola. När aktivt handlande stimulerar lärande, social integration och reducerar utslagning*. Stockholm, HLS förlag.

Ødegaard, Elin Eriksen: *Kaptein Andreas og hans menneskaper – drøfting av forskningsdata om en gutts stemme og hans innflytelse på barnehagens innhold*. Bergen, Høgskolen i Bergen, Avdeling for lærerutdanning, Pedagogikkseksjonen.

Forældre og daginstitutionen

Alle teksterne nedenfor er udgivet i 2006.

Gulbrandsen, Åse; Moser, Thomas; Pettersvold, Mari; Vintervold, Anne Lene: *Det var en gang et sykehus eller Kommer det an på størrelsen? Evaluering av oppstarten av barnehagen Sophies Hage*. Tønsberg, Høgskolen i Vestfold.

Gundelach, S.; Sørensen, A.S.: *Evaluering af modulordninger i Fredericia Kommune*. Fredericia, UdviklingsForum, Fredericia Kommune.

Helgesen, Mai Brit: *Mobbing i barnehagen. En studie av mobbing som strategisk maktutøvelse blant førskolebarn*. Finnmark, Høgskolen i Finnmark, Avdeling for pedagogiske og humanistiske fag.

Karlsson, Marie: *Föräldraidentiteter i livsberättelser*. Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis.

Kousholt, D.: *Familieliv fra et børneperspektiv. Fællesskaber i børns liv*. Roskilde, RUC.

Mörk, Eva; Lindqvist, Linus; Lundin, Daniela: *Påverkar maxtaxan inom barnomsorgen hur mycket föräldrar arbetar?* Uppsala, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU).

Nørregård-Nielsen, E.: *Pædagoger i skyggen – om børnehavepædagogers kamp for faglig anerkendelse*. Odense, Syddansk Universitetsforlag.

Tireli, Ü.: *Pædagogik og etnicitet – Dialogisk pædagogik i et multietnisk samfund*. København, Akademisk Forlag.

Wetso, Gun-Marie: *Lekprocessen – specialpedagogisk intervention i (för)skola. När aktivt handlande stimulerar lärande, social integration och reducerar utslagning*. Stockholm, HLS förlag.

Andet

Alle teksterne nedenfor er udgivet i 2006.

Afshari, A.; Reinhold, C.: *Evaluation of natural ventilation performance in two child-care centres in Denmark. I: E. de Oliveira Fernandes Gamero de Silva, M; Rosado Pinto, J. (red.): Healthy Buildings HB 2006, Creating a healthy indoor environment for people, Porto, ISIAQ. S. 241-244.*

FOA: *Erfaringer med modulordninger i daginstitutioner. Notat udarbejdet for FOAs pædagogiske sektor af Bureau 2000*. København, FOA – Fag og arbejde.

Reeh, Jette; Lieknins, Fritz: *Pædagogiske konsulenter på daginstitutionsområdet i fokus*. København, FOA – Fag og arbejde.

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Østbanegade 55, 3.
2100 København Ø

T 35 55 01 01

F 35 55 10 11

eva@eva.dk

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) evaluerer
og udvikler undervisning og uddannelse samt dagtilbud
for børn. EVA er nationalt videnscenter for evaluering.

Læs mere om EVA på www.eva.dk.

ISBN: 978-87-7958-446-4

